

Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü Kuralları Uyarınca Aile Hukuku Tahkimi

Family Law Arbitration According to Institute of Family Law Arbitrators' Rules

Ayşe Yasemin Aydoğmuş*

Öz

Tarihsel açıdan kökeni çok eskiye dayanan tahkim kavramı genel olarak ticaret hukuku alanında tercih edilen bir uyuşmazlık çözümü yöntemi olmuştur. Günümüzde ise tahkime konu olabilecek uyuşmazlıkların kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda gündeme gelen hususlardan biri de aile hukuku tahkimidir. Birleşik Krallık'ta bu amaçla kurulmuş olan Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü de aile hukuku tahkiminde önemli bir yere sahiptir. Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü bünyesinde yürütülecek olan tahkim yargılamalarında finansal ve çocuklara dair uyuşmazlıkların çözümü kapsamlı ve konu özeline dair detaylı düzenlemelerden oluşan kurallar ışığında gerçekleştirilmektedir. Aile hukuku ve tahkim alanında uzman kişilerden oluşan enstitü ve bu kişiler tarafından hazırlanmış tahkime dair genel düzenlemelere paralel kurallar aile hukuku tahkimine ışık tutmak, aile hukuku tahkiminin ticari tahkimden farklılıklarını ortaya çıkarmak, aile hukukuna özgü gereksinimleri karşılamak ve özellikle kamusal niteliği olan hususlarda güvenli adımlar atmak adına son derece önemlidir. Çalışmamızın amacı bu kurum ve aile hukuku tahkim kurallarını inceleyerek doktrine katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler

Aile hukuku, Tahkim, Tahkime elverişlilik, Alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemleri, Mal rejimi, Velayet

Abstract

Arbitration which has a long history is a dispute resolution method generally preferred for commercial disputes. Today, studies are trying to extend the scope of disputes subject to arbitration, including family law arbitration. The Institute of Family Law Arbitrators (IFLA) was established in the United Kingdom for that purpose and has an important role in family law arbitration. For trials to proceed before the IFLA detailed and specialized rules for the settlement of financial and child-oriented disputes are used. The institute was established by experts in family law and arbitration law. The family law arbitration rules they established run parallel to general arbitration rules and differentiate family law arbitration from commercial arbitration by responding to the special needs of family law and taking secure steps with issues of a public nature. This paper contributes to the legal doctrine by analyzing the institute's family law arbitration rules.

Keywords

Family law, Arbitration, Arbitrability, Alternative dispute resolution methods, Marital property, Custody

* Sorumlu Yazar: Ayşe Yasemin Aydoğmuş (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: yasemin.aydogmus@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-3265-4178

Atf: Aydogmus AY, "Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü Kuralları Uyarınca Aile Hukuku Tahkimi" (2020) 40(2) PPII 1261. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.823277>

Extended Summary

In today's world, although alternative dispute resolution methods are preferred for commercial disputes some countries are developing systems for the resolution of civil law disputes. In many countries, this has been and remains a long-discussed issue due to their legal system, public policy, the nature of disputes, their sociological background, citizens' economic power, religious considerations, and many other reasons. Today, as a result of the regulations prepared over the last 20 years, family law arbitration has become an alternative dispute resolution method in some parts of the world. One of the most important examples of institutions working in the field of family law arbitration is the Institute of Family Law Arbitrators (IFLA). This paper examines its rules, its properties, and its system while discussing its advantages and disadvantages.

IFLA is a not-for-profit organization, created by the Chartered Institute of Arbitrators, the Family Law Bar Association, and the family lawyers' group resolution, in association with the Centre for Child and Family Law Reform. IFLA has a dual system of family law arbitration. Disputes to be settled before IFLA can be categorized either as a financial dispute or a dispute about children. The two schemes are called the Financial Scheme and the Children's Scheme. IFLA schemes were created by a collaboration between member organizations. IFLA has developed these two schemes to help parties resolve family law disputes quickly and cheaply, by using a flexible and less formal procedure than a regular court. Both schemes have their own arbitration rules and panel of arbitrators. Each scheme operates according to its own rules that have been specially designed to meet the particular needs of family arbitration for application by specialist arbitrators.

Once parties apply to IFLA the first step is determining the scheme to be applied. Here parties are free to decide; however, according to the rules, both the IFLA and the arbitrator appointed to resolve the dispute have the power to determine if the said dispute may not be subject to a proceeding under the chosen scheme. The two schemes have largely parallel regulations. However, sometimes, due to the nature of the disputes, there are some differences or detailed regulations that must be applied. In this paper, the rules about the scope of family law arbitration schemes will be examined in detail along with the arbitration procedure, the appointment of the arbitrator, the power of the arbitrator, the award or determination after the proceedings, the costs, and other important IFLA family law arbitration rules, together with a comparison of the two schemes. In this way, family law arbitration that is a relatively new legal notion will be introduced to Turkish doctrine.

Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü Kuralları Uyarınca Aile Hukuku Tahkimi

I. Giriş

Dünyada uyuşmazlıkların çözümü alanında meydana gelen değişiklik ve gelişmelerin ticari ilişkiler üzerinde yoğunlaştığı gözlemlense de; medeni hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde de bu değişim ve gelişimin etkilerine rastlanmaktadır¹. Bu etkilerin bir yansıması da aile hukuku alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların alternatif çözüm yolları ve özellikle tahkim yoluyla çözümlenemeyeceğine ilişkindir². Elbette bu konu doğrudan aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olup olmadığı hususu ile bağlantılıdır. Devlet yargısına alternatif oluşturan tahkim yargılaması ile ilgili olarak en çok tartışılan hususlardan biri uyuşmazlık konusunun tahkime elverişliliğidir. Türk hukukunda tahkime elverişlilik kavramı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu³ m. 408 ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu⁴ m. 1 çerçevesinde şekillenmektedir. Buna göre Türk hukukunda taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı kabul edilmektedir⁵. Tahkime elverişlilik kavramı farklı hukuk düzenlerinde her bir ülkenin ekonomik ve sosyolojik yapısı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve hukuk sistemleri uyarınca değişkenlik göstermektedir⁶. Türk hukukunda kabul edilen iki tarafın iradelerine tabi olmayan

- 1 Örneğin Türk hukukunda tüketici hukuku uyuşmazlıklarında arabuluculuk ve zorunlu tahkimin uygulama alanı bulmasının yanı sıra, ihtiyari tahkimin de mevzuat bağlamında mümkün olduğuna ya da aile hukuku uyuşmazlıklarının bir kısmının arabuluculuğa elverişli olduğuna dair görüşler mevcuttur. Tüketici hukuku uyuşmazlıklarında ihtiyari tahkimin önünde hukuki engel bulunmadığına dair bkz. Gökçe Kurtulan, “Türk Hukukunda Tüketici Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği” (2017) 131 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 255. Aile hukuku uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişliliği hakkında bkz. Alper Uyumaz and Kemal Erdoğan, “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, (2015) 17(1) D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 140 – 160. Çalışmamızın konusu olan İngiltere ve Galler haricinde İskoçya, Kanada ve Almanya’da aile hukuku tahkimi hakkında bkz. Öncü Serter, “Aile Hukukunda Tahkim” in Günseli Öztekin Gelgel and Faruk Kerem Giray (eds), Milletlerarası Aile ve Çocuk Hukukuna İlişkin Seçilmiş Makaleler (Beta 2017) 265 – 271, Amerika Birleşik Devletleri’nde aile hukuku tahkimi için bkz. George K. Walker, “Family Law Arbitration: Legislation and Trends” (2008) 21 Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers 521 vd., Audrey J. Beeson Esq., “Arbitration. A Promising Avenue For Resolving Family Law Cases?” (2018) 18 Pepperdine Dispute Resolution Law Journal 213 vd., Lynn P Burelson, “Family Law Arbitration: Third Party Alternative Dispute Resolution” (2008) 30 Campbell Law Review 297, 300 vd.
- 2 Doktrinde tahkimin bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olup olmadığına dair farklı görüşler mevcuttur. İlgili görüşler için bkz. Süha Tanrıver, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, (2006) 64 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 171. Çalışmamızda bu konuya dair detaylı bir incelemeye yer verilmeksizin tahkim genel anlamda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri arasında kabul edilecektir.
- 3 Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.1.2011, RG 4.2.2011/27836.
- 4 Milletlerarası Tahkim Kanunu, Kanun Numarası: 4686, Kabul Tarihi: 21.6.2001, RG 5.7.2001/24453.
- 5 Tahkime elverişlilik kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. Burak Huysal, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik* (Vedat 2010) 7 vd., özellikle objektif tahkime elverişlilik hakkında bkz. 15. Doktrinde, mevzuatımızda tahkime elverişliliğin kriteri olarak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilme ilkesinin benimsenmiş olmasına rağmen taşınmazların ayırdan doğan ihtilafların tahkime elverişli sayılmamasının çelişkili bir durum olduğunu ileri süren görüş için bkz. Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Aktülerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7th edn, Beta 2019) 341 – 341. Tahkime elverişlilik ile ilgili olarak mülga mevzuat döneminde çeşitli görüş ayrılıkları yaşanmıştır. HMK m. 450 ile yürürlükten kaldırılan 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (RG 2, 3, 4.7.1927/622, 623, 624) m. 518 “*Yalnız iki tarafın arzularına tabi olmayan mesailde tahkim cereyan etmez*” hükmünü amir idi. Bu nedenle de tahkime elverişlilik ile ilgili olarak HUMK ve MTK arasındaki farklılıktan kaynaklanan bir görüş ayrılığı mevcuttu. HMK’da ilgili maddenin MTK’ya paralel şekilde düzenlenmesi ile bu görüş ayrılığının sebebi ortadan kaldırılmıştır. HUMK ve MTK düzenlemeleri kapsamında tahkime elverişlilik hakkındaki görüşler için bkz. Huysal (n5) 16 – 18.
- 6 Huysal (n 5) 26 vd.

işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar kavramı elbette yoruma açık bir kavramdır. Özellikle aile hukuku gibi kamusal yönü de bulunan ve ticaret hukukuna kıyasla farklı öncelikleri olan bir alanın tahkime elverişli olup olmadığı tartışmaya açık bir husustur.

Tahkimin sahip olduğu avantajlar dikkate alındığında aile hukuku uyuşmazlıklarının tamamının olmasa dahi bir kısmının bu avantajlardan faydalanmak adına tahkime elverişli olarak kabul edilebileceği ileri sürülebilirse de; aile hukukunun kamusal yönü, içinde yaşadığımız toplumun sosyolojik yapısı, aile dinamikleri ve aile hukuku uyuşmazlıklarının farklı boyutlarda yarattığı etkiler dikkate alındığında aile hukuku tahkiminin son derece dikkatle ele alınması gerektiği ortadadır. Aile hukuku tahkimine yönelik tartışmaların bir kısmı dini temelli bir kısmı ise yargısal faaliyetlerin yürütülmesine yöneliktir⁷. Kanaatimizce aile hukuku tahkiminin salt bir yargılama faaliyeti olarak ele alınması mümkün değildir. Sosyolojik yönü ve toplumsal etkileri son derece güçlü olan bu faaliyet her bir toplumun kendi dinamikleri dahilinde değerlendirilmeli ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde uygulama alanı bulup bulmaması gerektiğine karar verilmelidir⁸.

Halihazırda Türk hukukunda aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime konu olmasına dair güncel bir tartışma ya da gelişme mevcut değildir. Burada aile hukuku tahkimi konusu Türk hukuku ile ilişkilendirilmeden, sadece IFLA kurumu ve tahkim kuralları açıklanmak suretiyle ele alınacaktır. Bu çalışma, Birleşik Krallık'ta devam eden uygulamayı tanıtarak dünyada bu konuda yürütülen faaliyetleri ortaya koymayı ve ilgilileri Birleşik Krallık'ta yürütülen aile hukuku tahkimine dair bilgilendirmeyi hedeflemektedir. Kanaatimizce mevzuatımızda yer almayan aile hukuku tahkimi müessesesini tanıtmak için konunun öncü kurumlarından biri olan Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü'nün (Institute of Family Law Arbitrators ("IFLA")) kuralları ve sistematüğinden faydalanılması hukuki müesseseyi anlamak ve ticari tahkimden farklılıklarını ortaya koymak adına faydalı olacaktır.

II. Aile Hukuku Hakemleri Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Faaliyet Alanı

Birleşik Krallık hukukunda, Türk hukukunda olduğu gibi, tahkim genel anlamda ticari uyuşmazlıklar bakımından tercih edilen ve genel çerçevesi 1996 tarihli Tahkim Kanunu⁹ ile çizilmiş bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. 1996 tarihli Tahkim Kanunu tahkim yargılamasına dair genel esasları, tahkim sözleşmesi, tahkim yargılaması,

7 Serter (n 1) 259. Bu bağlamda aile hukuku tahkiminin tarihsel boyutu ile ilgili olarak bkz. Burak Huysal, "International Family Law Arbitrations" Rona Aybay'a Armağan (1) (2015) 1353 - 1354.

8 Bu noktada aile hukuku tahkimi bakımından tahkime hakim genel ilkeler ile çocuğun yüksek menfaati arasındaki ilişkiye dikkat edilmelidir. Devlet mahkemelerinde hakimler öncelikle çocuğun üstüne menfaatini dikkate alırlar, ancak tahkimde asıl olan tarafların iradeleridir. Dolayısıyla aile hukuku tahkiminde taraf iradesiyle çocuğun üstün menfaatinin birbirleriyle örtüşmemesi halinde sorunlar ortaya çıkabilir. Aile hukuku tahkiminde bu konunun mutlak surette dikkate alınması gereklidir. Huysal (n 7) 1362.

9 1996 tarihli Tahkim Kanunu (Arbitration Act 1996) için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents> 24.10.2020.

hakem heyetinin oluşturulması, hakem kararı, masraflar ve devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına müdahalesi gibi konuları düzenlemektedir. Bu bağlamda 1996 tarihli Tahkim Kanunu hem UNCITRAL Model Kanunu'na hem de bu kanundan faydalanılarak hazırlanmış olan bir çok devletin tahkim mevzuatına benzerlik göstermektedir¹⁰. Birleşik Krallık'ta tahkim yargılamaları devam ederken, aslında 1996 tarihli Tahkim Kanunu'nda aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olmadığına dair bir hüküm yer almamasına rağmen, hukukçuların genel olarak aile hukukunun tahkime elverişli olmadığına kanaat getirmesi ve mevzuatta da bu konuda özel düzenlemeler bulunmaması nedeniyle yakın zamana dek aile hukuku alanında tahkime gidilmemiştir¹¹. Zaman içerisinde tahkimin avantajlarından aile hukuku alanında da faydalanmak isteyen ve bu konuda çaba gösteren kişiler IFLA'nın kurulmasını sağlamıştır¹².

IFLA İngiltere ve Galler'de aile tahkiminin sistematikleşmesi ve kurumsallaşmasına yardımcı olan, uygulamacılar ile halkı bilgilendirmek konusunda etkin faaliyetler yürüten bir kurumdur¹³. İngiltere ve Galler'de 2012 yılında kurulmuş olan IFLA, Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb)¹⁴, Aile Hukuku Barosu (The Family Law Bar Association (FLBA))¹⁵ ve aile hukuku alanında faaliyet gösteren hukukçular topluluğu Resolution¹⁶ tarafından Aile ve Çocuk Hukuku Reformu Merkezi'nin (Centre for Child and Family Law Reform)¹⁷ katkılarıyla kurulmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur¹⁸. Hem aile hukuku hem de tahkim alanında uzmanlaşmış örgütlerin birlikte hareket etmesi sonucunda kurulan IFLA iki alanda da uzman kişilerin tecrübeleri ve öngörülerinden faydalanarak İngiltere ve Galler'de aile hukuku uyuşmazlıklarında tahkime gidilmesi halinde izlenmesi gereken yol ve dikkat edilmesi gereken unsurları

- 10 Mevzuatlarını Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin UNCITRAL Model Kanunu'ndan faydalanarak hazırlayan ülkelerin listesi ve güncel durumları için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration/status 7.11.2020.
- 11 Timothy Scott QC, *Family Arbitration: An Introduction* para 2 <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed90447> 24.10.2020.
- 12 Scott QC (n 10) para 3, Wendy Kennett, "It's Arbitration, But Not As We Know It: Reflections on Family Law Dispute Resolution" (2016) 30 *International Journal of Law, Policy and The Family* 1.
- 13 Birleşik Krallıklar içerisinde İngiltere ve Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda olmak üzere her biri birbirinden ayrı yargı teşkilatına sahip üç farklı yargı yetkisi bulunmaktadır. Birleşik Krallık parlamentosu tarafından düzenlenen bazı istisnai alanlar olmakla beraber çalışmamızın konusu olan aile tahkimi bölgeseldir. <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk/c.php?g=422832&p=2887371> 30.9.2020.
- 14 CI Arb uluslararası alanda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulamasını iyileştirmek ve geliştirmek için çalışan, bu bağlamda eğitimler veren, akademik yayımlar hazırlayan, araştırmalar yapan, 149 ülkeden binlerce üyesi bulunan Birleşik Krallık'ta kurulmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. <https://www.ciarb.org/about-us/about/> 30.9.2020.
- 15 FLBA 1700'den fazla aile hukuku alanında uzmanlaşmış avukat (dava vekili) üyesi bulunan aile hukuku odaklı Londra merkezli bir barodur. <https://www.flba.co.uk/> 30.9.2020.
- 16 Resolution aile hukuku uyuşmazlıklarının yapıcı şekilde çözülmesi amacıyla 1982 yılında kurulan ve günümüzde 6500'den fazla üyesi bulunan aile hukuku alanında faaliyet gösteren hukukçulardan oluşan bir topluluktur. <https://resolution.org.uk/about-us/> 30.9.2020.
- 17 The Centre for Child and Family Law Reform City Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından desteklenen avukatlar, hakimler ve akademisyenlerin mevcut aile hukuku düzenlemeleri ve içtihatları üzerinde çalışarak gerekli yerlerde değişiklikler yapılmasına yardımcı olmak adına faaliyet gösterdiği bir araştırma merkezidir. <https://www.city.ac.uk/about/schools/law/research/centre-on-child-and-family-law-reform> 30.9.2020.
- 18 <http://ifla.org.uk/about-ifla/> 30.9.2020.

ortaya koymak adına şemalar oluşturmuştur. IFLA şemaları olarak adlandırılan bu şemalar IFLA bünyesinde yürütülen yargılamalarda kullanılmaktadır.

Konuların geniş kapsamı dikkate alınarak IFLA bünyesinde gerçekleştirilecek tahkim yargılamaları finansal uyumsuzluklar ve çocuk ile ilgili uyumsuzluklar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. IFLA 2012 yılında Finansal Şemayı, 2016 yılında ise Çocuk Tahkimi Şemasını yayınlamıştır¹⁹. Zaman içerisinde bu şemalar revize edilmiştir. Halihazırda Finansal Şema'nın 2018 yılında yürürlüğe giren altıncı edisyonu²⁰ ve Çocuk Şeması'nın 2020 yılında yürürlüğe giren dördüncü edisyonu²¹ kullanılmaktadır. Her bir şema aile hukukunun kendine has özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Aile hukuku tahkimi ile güdülen amaç aile hukuku uyumsuzluklarını mahkemelere kıyasla daha hızlı, daha ucuz, daha esnek şekilde, uzman kişiler tarafından daha az formalite içerisinde çözmektir²². Bu bağlamda aile hukuku tahkiminin ticari tahkime ve yatırım tahkimine paralel avantajları olduğu kabul edilebilir. Zira tahkimin devlet mahkemelerine göre tarafsız, bağımsız ve daha hızlı olması, tahkim yargılamasında gizliliğin hakim olması, yargılamanın konusunda uzman kişiler tarafından yürütülüyor olması, yabancı hakem kararlarının tenfizinin yabancı mahkeme kararlarına göre daha kolay olması ve tahkime taraf iradesinin hakim olması²³ doktrinde tahkimin avantajları olarak sayılmaktadır²⁴. IFLA, halkı bilgilendirmeye yönelik olarak hazırladığı kitapçığında aile tahkiminin aile hukuku kaynaklı uyumsuzlukları hızlı şekilde, mahkeme masrafları ve mahkemenin katı kuralları olmaksızın çözmek için ideal olduğunu dile getirmiştir²⁵. İlgili bilgi notunda, aile hukuku tahkiminin çok yaygın olmaması sebebiyle, yanlış anlaşılmalara ve önyargılara bertaraf etmek adına, yargılamalarda tarafların savunma hakkına riayet edileceği, hakemlerin her biri

19 IFLA, FAQs <http://ifla.org.uk/what-is-arbitration/faqs/> 30.9.2020.

20 1.1.2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren IFLA Aile Hukuku Tahkimi Finansal Şema Tahkim Kuralları için bkz. <http://ifla.org.uk/divi/wp-content/uploads/Financial-Scheme-Rules.pdf> 30.9.2020.

21 6.4.2020 itibarıyla yürürlüğe giren IFLA Aile Hukuku Tahkimi Çocuk Şeması Tahkim Kuralları için bkz. <http://ifla.org.uk/divi/wp-content/uploads/01-Rules-CS-April-2020.pdf> 30.9.2020.

22 IFLA, *Family Arbitration An Introductory Guide* (3rd edn), 3 <http://ifla.org.uk/divi/wp-content/uploads/Public.pdf> 30.9.2020, IFLA, *A Guide to the Family Law Arbitration Scheme*

An Introductory Guide for Family Arbitrators, Judges and Professional Referrers (3rd edn), 5-7 <http://ifla.org.uk/divi/wp-content/uploads/Arbitrators.pdf> 30.9.2020.

23 Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (16th edn, Beta 2020) 773. Tahkimde taraf iradesine tanınan serbestinin yansımaları birçok noktada gözlemlenebilir. Örneğin taraflar hakemlerin sayısı, hakemlerin seçim tarzı, tahkim yeri, tahkim usulüne uygulanacak hukuk, esasa uygulanacak hukuk, tahkim yargılamasının lisanı ve tahkim yargılamasında başvurulacak ispat vasıtaları gibi birçok unsuru serbestçe belirleyebilirler. Ergin Nomer, Nuray Ekşi and Günseli Öztekin Gelgel, *Milletlerarası Tahkim Hukuku V:1* (5th edn, Beta 2016) 1, Şanlı (n5) 324 – 325, Cemal Şanlı, Emre Esen and İnci Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (8th edn, Beta 2020) 674.

24 Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku* (22nd edn, Beta 2017) 554 – 555, Çelikel and Erdem (n 21) 772, Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim* (5th edn, Vedat 2020) 10 – 11, Ziya Akıncı, *Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi* (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları 1994) 40 – 45, Ziya Akıncı, "Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi" in Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları 1997) 209 – 210. Ayrıca tahkimin diğer alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerinden farklı olarak bağlayıcılık özelliğine sahip olması da bir avantajdır. Nomer (n 21) 555, Şanlı (n 5) 320 – 322, Nuray Ekşi, *Milletlerarası Ticaret Hukuku* (Beta 2019) 170 – 171, Akıncı (n 15) 9, Huysal (n 7) 1352, 1356 - 1358.

25 IFLA (n21) 2.

tarafın iddialarını dinleyeceği, tarafsız ve adil karar vereceği açıkça belirtilmiřtir²⁶. Kanaatimizce bu açıklamalar özellikle hukuk alanında faaliyet göstermeyen, bu alandan uzak olan ancak herhangi bir aile hukuku uyuşmazlığı nedeniyle tahkim ile tanışması muhtemel kişileri tahkim müessesesi ile tanıştırmak, aile hukuku tahkimini tanıtmak ve desteklemek adına pratik ve etkilidir.

III. IFLA Tahkiminde Gizlilik

A. Genel Olarak

Tahkim yargulamalarından bahsedildiğinde akla gelen çeşitli ilkeler mevcuttur. Örneğin ticari tahkime hakim olan ilkelerin başında irade serbesti ve gizlilik gelmektedir²⁷. Aile hukuku tahkiminde ise bu ilkelerin kapsamaları ve uygulamaları bakımından uyuşmazlıkların niteliğinden kaynaklanan farklılıklar mevcuttur. Örneğin gizlilik ilkesinin ticari tahkimdeki tatbiki ile aile hukuku tahkimindeki tatbiki arasında ele alınan uyuşmazlıkların doğasından kaynaklanan farklılıklar mevcuttur²⁸. Gizlilik aile hukuku tahkimi bağlamında tarafların korunması, uyuşmazlık konusu konuların hassas olması ve gerektiğinde çeşitli kurum ve kuruluşlarla irtibata geçilmesinin gerekmesi nedeniyle ayrı bir başlık altında incelenmelidir. Bu bölümde de IFLA tahkiminde gizlilik ilkesinin yeri ve uygulaması aile tahkimine özgü yönleriyle ele alınacaktır.

B. IFLA Tahkim Kurallarında Gizlilik

IFLA bünyesinde iki ayrı şema altında yürütölen tahkim türlerinin niteliği gereği bazı düzenlemeler bir şemada diğerine nazaran daha detaylı olarak düzenlenmiştir. Gizlilik konusu da iki şemada nispeten farklı kapsamlarda düzenlenmiş konulardandır²⁹. “Gizlilik” başlıklı Aile Hukuku Tahkimi Finansal şema 2018 Tahkim Kuralları (“FşTK”) m. 16’da ilkesel olarak tahkim ve sonuçlarının gizli olduğu, ancak karara itiraz, kararın yerine getirilmesi ya da değiştirilmesi nedeniyle mahkemeye başvurulması halinde ya da kanunen gereken durumlarda yargılama ve sonuçlarının üçüncü kişiler

26 IFLA (n 21) 2. IFLA kuralları uyarınca aile hukuku tahkiminde şeffaf ve tarafsız bir yargılama yürütölmeli adına taraflar diğer taraf ile hakem arasındaki her türlü iletişimden haberdar edilecek ve hakem, idari düzenlemeler haricinde, taraflardan biri ya da onun temsilcisi ile diğer taraf ya da temsilcisi olmaksızın asla iletişim kurmayacaktır. Finansal şema Tahkim Kuralları m. 6.1.3, Çocuk şeması Tahkim Kuralları m. 6.1.3.

27 Doktrinde gizliliğin tahkimin en önemli avantajı olduğu, devlet mahkemelerindeki aleni yargılamaların ticari tahkim bakımından büyük bir dezavantaj olarak algılandığı ileri sürölmektedir. Bernardo M. Cremades and Rodrigo Cortes, “The Principle of Confidentiality in Arbitration: A Necessary Crisis” (2013) 23 (3) Journal of Arbitration Studies 26.

28 Ticari tahkimde gizlilik ticari sırların ve itibarın korunması, tarafların mali tablolarının işa edilmemesi, yeni yatırımların gizli tutulması ve şirketlerin iç işleyişinin üçüncü kişilerce öğrenilmemesi adına önemlidir. Bahsi geçen gerekçelerle ticari hayatta yargılamanın kural olarak aleni yapıldığı devlet mahkemeleri yerine tahkim tercih edilmektedir. Candan Yasan, “Milletlerarası Tahkimde Gizlilik” (2011) (1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakölteisi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) 779.

29 Tahkimde gizlilik kavramı yargılama ile ilgili bilgi ve belgelerin üçüncü kişiler ile paylaşılmaması ve duruşmaların üçüncü kişilere kapalı olması anlamına gelmektedir. Yasan (n 27) 783 – 784. IFLA kurallarında ise gizlilik ile ilgili düzenlemeler bilgi ve belge paylaşımına ilişkindir. Kanaatimizce duruşmalar bakımından özellik arz eden bir durum olmadığı için gizlilik başlığı altında duruşmaların gizliliği kavramına dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmiştir.

ile paylaşılmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça ya da kanunda aksi öngörülmedikçe, bir tarafça sunulan tüm belgeler beyanlar, bilgiler ve diğer materyaller diğer taraf ve temsilcisi tarafından gizlilik içerisinde yalnızca tahkim yargılaması amacıyla kullanılabilirler³⁰. Yargılamanın transkriptleri taraflar ve hakeme verilecektir. Tıpkı dosyada bulunan diğer bilgi ve belgeler gibi bahsi geçen transkriptler de gizlidir ve yine aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça ya da kanunda aksi öngörülmedikçe sadece tahkim yargılaması, kararın icrası ya da mahkemeye başvuru amacıyla kullanılabilirler³¹. Ayrıca taraflarca kararlaştırılmadığı ya da kanunda aksi öngörülmediği sürece hakemin tahkim sürecine dair tanıklık yapması ya da herhangi bir bilgi ya da belge sunması mümkün değildir³².

Aile Hukuku Tahkimi Çocuk Şeması Tahkim Kuralları (“ÇŞTK”) m. 16.1(a)’da da, Finansal Şema’ya paralel olarak, tahkim ve sonuçlarının gizli olduğu, ancak tahkim kararına itiraz, tahkim kararın yerine getirilmesi ya da değiştirilmesi nedeniyle mahkemeye başvurulması ya da kanunda öngörülen haller gereği yargılama ve sonuçlarının açıklanabileceği düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak hakemin çocuğun refahı için herhangi bir yerel otorite ya da kamu kurumunu bilgilendirmesi gerektiğinde ya da taraflarla görüşmeyi reddetmeye veya tahkimi sonlandırmaya dair kararını IFLA’ya bildirmesi durumunda genel gizlilik prensibinden vazgeçilebileceği de açıkça düzenlenmiştir³³. Bu kural özellikle çocuğun hayatını daha iyi şekilde sürdürebilmesi, menfaati ve refahı açısından kamu kurumlarının devreye girmesi ihtimaline binaen hazırlanmış ve çocuk hukuku tahkiminde olması gereken bir düzenlemedir. Aile hukuku altında özellikle çocuklar ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin en önemli özelliklerinden biri olan gizlilikten çocuğun menfaati uğruna vazgeçilmesi makul bir karardır.

Çocuk Şeması’nda Finansal Şema’dan farklı olarak, tahkim yargılamasında sunulan bilgi, belge, beyan ve diğer materyallerin taraflar ve yetkili temsilcileri tarafından tahkim yargılamasının devamı amacıyla kullanılmasının yanı sıra, hakem gerektiğinde bunları ilgili mercilerle ya da kanunda öngörülen hallerde gereken kişilerle ve son olarak da hakemin takdirine bağlı olarak taraflarca bilirkişiye başvurulması halinde ya da delil temini amacıyla herhangi bir uzmandan yardım alınması halinde, tahkimle ilgili bir kişi ya da kuruma karşı bir iddia ileri sürülmesi durumunda ve çocuklarla ilgili olmak suretiyle tahkim ile ilgili kanuni düzenleme, prensip ya da usule itiraz edilmesi amacıyla çocuğun koruması için çalışan kişiler ile paylaşabilecektir³⁴. Bu noktada Çocuk Şeması’nda gizliliğin esnetilmesine dair bu düzenlemeler de çocuğun menfaatini korumaya yöneliktir. Özellikle çocuğun korunması amacıyla yapılan

30 FŞTK m. 16.2.

31 FŞTK m. 16.3.

32 FŞTK m. 16.4.

33 ÇŞTK m. 16.1 (b).

34 ÇŞTK m. 16.2.

işlemlerde ya da yargılamayı devam ettirmek adına ilgili kişi, kurum ve kuruluşlardan yardım alınması halinde gizliliğin ortadan kalkması aslen tahkime zarar vermemekte; uyuşmazlığın en sağlıklı şekilde çözülmesine hizmet etmektedir. Çocuklarla ilgili uyuşmazlıklar bakımından, finansal uyuşmazlıklar için de geçerli olan, transkriptlerin gizliliği ve hakemin tanık olarak çağırılmaması esasları geçerlidir³⁵.

C. Çocuk Şeması Bağlamında Bilgi ve Belge Paylaşımından Kaynaklanan Özel Durumlar

IFLA tahkim kurallarından gizlilik ile ilişkili olarak ele alınması gereken bir diğer husus ise dosyaya sunulacak ya da sunulmuş olan belgelerin IFLA, taraflar ve ilgili diğer kişiler ile paylaşılmasına ilişkindir. Bilgi ve belgelerin paylaşımı uyuşmazlıkların niteliği dikkate alındığında özellikle Çocuk Şeması uyarınca yürütülecek yargılamalar bakımından önem arz etmektedir. Çocuk Şeması uyarınca tahkim başlamadan önce her bir tarafın IFLA'nın Çocuk Şeması ile ilgili formlarını doldurması, formalarda doğru bilgi vermesi, gerektiğinde ilgili kurumlardan çocuğun refahı ve korunmasına dair gerekli belgeleri temin ederek IFLA'ya teslim etmesi ve bunları hakem ve diğer taraf ile paylaşması gereklidir³⁶. Ayrıca ÇŞTK m. 17.1.2 uyarınca taraflardan her biri tahkim başlamadan önce ve tahkim yargılaması boyunca çocuğun korunması ve refahı ile ilgili kendi bilgisi dahilinde ya da kontrolünde meydana gelen olaylar ve aynı bağlamda üretilen belgelerin tamamını hakem ve diğer tarafla paylaşmakla yükümlüdür. Buna bağlı olarak da çocuğun fiziksel ve duygusal tehdit altında olduğunu düşündürecek gelişmeler yaşanması halinde hakem tahkime güvenli şekilde devam edilip edilemeyeceğine karar vermekle yükümlüdür³⁷.

Hakemin uyuşmazlığın artık Çocuk Şeması altında ele alınmaya uygun olmadığına karar vermesi halinde yazılı kararını ve bu kararın gerekçelerini taraflara bildirmesi, ayrıca IFLA'yı da kararından haberdar etmesi gereklidir³⁸. Buraya kadar olan kısım tahkim yargılamasının sağlıklı yürütülmesi ile ilgilidir ve aslen hakemler ile taraflar arasındaki bilgi ve belge paylaşımını düzenlediği için genel olarak gizlilik ilkesine herhangi bir istisna getirmemektedir. Ancak Çocuk Şeması kurallarında hakeme önemli bir görev daha yüklenmiştir. Hakemin karar vermeden önce tahkim yargılaması süresince taraflardan biri ya da çocuğun diğer tarafın mevcut ya da muhtemel davranışları nedeniyle ciddi şekilde tehlike altında olduğuna dair bir şüpheyne sahip olması halinde yerel merciler ya da ilgili kurumlar ile irtibata geçmesi

35 ÇŞTK m. 16.3, 4.

36 ÇŞTK m. 17.1.1.

37 ÇŞTK m. 17.2.1.

38 ÇŞTK m. 17.2.2.

gereklidir³⁹. Bu düzenleme elbette meydana gelebilecek olumsuzlukların niteliğinden kaynaklanmaktadır. Anılan kural ile somut uyuşmazlığın çözümünde mahkeme yerine tahkime başvuran tarafların özellikle muhtemel bir tehlike karşısında mağdur olmaması adına hakeme bu yetki tanınmıştır.

IV. IFLA Tahkimine Konu Olabilecek Uyuşmazlıklarının Kapsamı

Aile tahkimi kavramı aile hukuku uyuşmazlıklarının devlet mahkemeleri yerine alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak hakem tarafından çözümlenmesi anlamına gelmektedir. Ticari tahkimde olduğu gibi aile tahkiminde de öncelikle tarafların uyuşmazlığın çözümü için tahkim yargılamasına gitmek üzere anlaşmaları gereklidir⁴⁰. Tarafların somut bir aile hukuku uyuşmazlığının çözümü amacıyla tahkim yargılamasına gitmek istemesi üzerine gerekli başvuru işlemi yapıldıktan sonra süreç başlayacaktır. Aile hukuku tahkimine başvurma kararı ile birlikte tahkim sonucunda elde edilecek olan gerekçeli ve yazılı kararın bağlayıcı olacağı kabul edilir⁴¹. Tahkimin genel esaslarına uygun olan bu durum aslında tahkimi yerel mahkemelerin tam bir alternatifi haline getirmekte; tahkimi arabuluculuk ve diğer alternatif yargı yöntemlerinden ayırmaktadır⁴². Aile hukuku uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözülmesi denilince akla öncelikle aile hukukunun ekonomik boyutu olarak sınıflandırılabilir mal rejimi, nafaka, tazminat gibi konular gelebilir. İngiltere ve Galler hukuku uyarınca ise tahkime konu olabilecek aile hukuku uyuşmazlıkları ekonomik konular ile sınırlı değildir. Evli ya da evli olmayan çiftler arasındaki finansal konular, mülkiyet hakkı uyuşmazlıkları, çocuk nafakası ile ilgili hususlar, ayrılık sonrası çocukların yaşamına dair düzenlemeler, velayet sahiplerinin ile çocukların ilişki kurması, çocukların hayatına dair gidecekleri okul ve benzeri diğer önemli hususlar, çocukların velilerden biri ile İngiltere ve Galler içerisinde başka bir yere taşınması gibi son derece önemli konular da tahkime konu olabilmektedir⁴³. IFLA şemaları uyarınca ele alınabilecek olan uyuşmazlıklar ilgili şemanın kurallarında açıkça sayılmıştır.

A. Finansal Şema Kapsamında Tahkime Konu Olabilecek Uyuşmazlıkların Tabi Olduğu Hukuki Rejim ve Uyuşmazlıkların Kapsamı

Finansal Şema Kuralları m. 1.1 uyarınca aile hukuku tahkimi finansal şeması aile temelinde meydana gelen finansal ve mülkiyete dair uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesini düzenlemektedir. Madde 1.3'te IFLA Finansal Şeması uyarınca sürdürülecek yargılamaların tabi olacağı hukuki rejim açıkça sayılmıştır. Buna göre,

39 ÇŞTK m. 17.3.

40 IFLA kuralları uyarınca her iki tarafında da uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesine yönelik iradelerini göstermek adına kendileri ya da yetkili temsilcileri tarafından imzalanmış başvuru formunu IFLA'ya teslim etmeleri gereklidir (FŞTK m. 4.1, ÇŞTK m. 4.1).

41 IFLA, FAQ, <http://ifla.org.uk/what-is-arbitration/faqs/> (Çevrimiçi 30.09.2020).

42 Bkz. n 23.

43 IFLA (n 21) 2.

Finansal Őema uyarınca sűrdűrűlecek yargılamalarda 1996 tarihli Tahkim Kanununun emredici olan ve olmayan hűkűmleri, Tahkim Kanunu'nun emredici olmayan hűkűmlerini hariç tuttukları, yerine baŐka bir dűzenleme getirdikleri ve deđiŐtirdikleri durumlarda FŐTK hűkűmleri ve Tahkim Kanunu ile FŐTK hűkűmlerinin emredici olmayan hűkűmlerini hariç tuttukları, yerine baŐka bir dűzenleme getirdikleri ve deđiŐtirdikleri durumlarda tarafların iradesi uygulama alanı bulacaktır.

Tahkimde taraf iradesine oldukça geniŐ bir serbesti tanınmasına rađmen aile hukuku tahkiminde öncelikle uygulanacak hukuk bađlamında taraf iradesinin sınırlandırıldıđı gűrűlmektedir. Őűyle ki, FŐTK m. 1.3 (c) uyarınca tarafların m.3 ile dűzenlenen uygulanacak hukuk konusunda anlaŐma yapması műmkűn deđildir. Ayrıca tarafların tahkim yargılaması baŐladıktan sonra, ancak hakem tarafından kabul edilmesi Őartıyla FŐTK hűkűmleri ve usul hakkında herhangi bir deđiŐiklik yapması műmkűndűr⁴⁴. Her halűkarda hakem tarafından kabul edilse dahi, tarafların m.3 ile dűzenlenmiŐ olan esasa uygulanacak hukuku deđiŐtirmesi műmkűn deđildir⁴⁵. Bu durumda aile tahkiminde, aile hukukunun niteliđine uygun ve ticari tahkimden farklı olarak tahkimde taraf iradesine tanınan alan daraltılmıŐ; hakemin onaylamasıyla dahi olsa taraflara uygulanacak hukuku seĒme imkanı tanınmamıŐtır.

Finansal Őemanın kapsamı m.2'de dűzenlenmiŐtir. Buna gűre, finansal Őema evlilik ve boŐanma, ayrılık ve yokluk halleri dahil olmak űzere evliliđin sona ermesinden, medeni birliktelik ve medeni birlikteliđin sona ermesinden, birlikte yaŐama ve birlikte yaŐamanın sona ermesinden, velayet ya da velayetin paylaŐılmasından, murisin emlakına dair bađımlı kiŐiler ile ilgili hűkűmlerden kaynaklanan finansal ve műlkiyet hakkına dair uyuŐmazlıkların çűzűműnű kapsamaktadır. Madde 2.2. de finansal Őema kapsamında deđerlendirilebilecek iddiaların hukuki dayanađı olarak sunulabilecek aile ve çocuk hukuku ile ilgili çeŐitli kanunlardan űrnekler verilmiŐ ve űzellikle iddiaların burada sayılan kanunlar ile sınırlı olmadıđı belirtilmiŐtir⁴⁶. Kanaatimizce burada İngiltere ve Galler hukuku uyarınca finansal Őema ile dođrudan ilgili olabilecek dűzenlemeler anılmıŐ ancak sayılan dűzenlemelerden kaynaklanmasa da konu itibariyle Őema kapsamı altında yer alan uyuŐmazlıkların da finansal Őema uyarınca yűrűtűlecek tahkime konu olabileceđi belirtilmiŐtir. Őzetle aile tahkimi finansal Őema altında ele alınabilecek uyuŐmazlıklar belirli kanunlarda dűzenlenen hususlar ile sınırlı deđildir; uyuŐmazlıklar iliŐkili oldukları haklar bađlamında ele alınmıŐtır. Hayatın olađan akıŐı

44 FŞTK m. 1.4.

45 FŞTK m. 1.4.

46 FŐTK m.2.2'de sayılan dűzenlemeler

- Married Women's Property Act 1882, s.17;

- Matrimonial Causes Act 1973, Part II;

- Inheritance (Provision for Family and Dependants) Act 1975;

- Matrimonial and Family Proceedings Act 1984, s.12 (financial relief after overseas divorce);

- Children Act 1989, Sched.1;

- Trusts of Land and Appointment of Trustees Act 1996;

- Civil Partnership Act 2004 Sched.5, or Sched.7, Part 1, para.2 (financial relief after overseas dissolution) dir. Bunlar aile, çocuk ve miras hukukuna dair çeŐitli dűzenlemelerdir.

içerisinde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çeşitliliği düşünüldüğünde bunun doğru bir yaklaşım olduğu kabul edilebilir.

FŞTK m. 2.3 incelendiğinde bazı konuların da özellikle şema kapsamı dışında tutulduğu görülmektedir. Bu konular bireylerin özgürlükleri, bireylerin ya da ilişkinin statüsü, finansal konular haricinde çocuklara ilişkin diğer tüm hususlar olarak adlandırılabilir olan velayet ile ilgili konular, etki alanının genişliği nedeniyle iflas, tahkime taraf olmayan kişi ya da organizasyonlar ile doğrudan ilişkili konulardır⁴⁷. Bu düzenlemeler ışığında IFLA Finansal Şeması altında ele alınacak konulara örnek olarak evlilik, miras, evlilik malları, tescilli beraberliklerden doğan finansal konular sayılabilir. Finansal şema haricinde kalan konulara örnek olarak bireylerin özgürlükleri, bireysel statüler, taraflar arasındaki ilişkinin statüsü, finansal konular haricinde çocuklara ilişkin diğer tüm hususlar, iflas, yabancı ülkelerde gerçekleştirilen evlenmelerin tescili ve boşanmaların tanınması tenfizi ile tahkime taraf olmayan kişiler ile ilgili konular sayılabilir.

B. Çocuk Şeması Kapsamında Tahkime Konu Olabilecek Uyuşmazlıkların Tabi Olduğu Hukuki Rejim ve Uyuşmazlıkların Kapsamı

06.04.2020 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Çocuk Şeması Kurallarının 4. edisyonunda çocuk şemasının 1. maddesinde velayet hakkından kaynaklanan sorumlulukların yerine getirilmesinde ve çocuğun refahına dair diğer özel hukuk konularında ortaya çıkan uyuşmazlıkların hakem atanması suretiyle çözülebileceği belirtilmiştir. ÇŞTK aslen birçok noktada FŞTK ile benzerlik taşımaktadır. Örneğin Finansal Şemaya paralel olarak Çocuk Şeması kapsamında sürdürülecek yargılamalarda da 1996 tarihli Tahkim Kanununun emredici olan ve olmayan hükümleri, Tahkim Kanunu'nun emredici olmayan hükümlerini hariç tuttukları, yerine başka bir düzenleme getirdikleri ve değiştirdikleri durumlarda ÇŞTK hükümleri ve Tahkim Kanunu ile ÇŞTK hükümlerinin emredici olmayan hükümlerini hariç tuttukları, yerine başka bir düzenleme getirdikleri ve değiştirdikleri durumlarda tarafların iradesi uygulama alanı bulacaktır⁴⁸. Çocuk Şeması kuralları uyarınca da m.3 ile düzenlenen uygulanacak hukuk konusunda tarafların anlaşması suretiyle uygulanacak hukukun değiştirilmesi mümkün değildir⁴⁹. Tarafların tahkim başladıktan sonra uygulanacak kurallar ve usul hakkında değişik yapmak istemesi halinde ilgili değişiklik ancak hakemin bu değişikliğe onay vermesi ile mümkündür ve her hâlükârda hakem kabul etse dahi uygulanacak hukukun değiştirilmesi mümkün değildir⁵⁰.

47 Bu husus aslında kurallarda açıkça zikredilmese de tahkimin doğası gereği dikkate alınır. Zira tahkim anlaşması kural olarak sadece tarafları bağlar ve tahkime taraf olmayan kişiler hakkında hüküm tesis edilemez. Şanlı, Esen and Ataman Fıganmeşe (n 22) 723.

48 ÇŞTK m. 1.3.

49 ÇŞTK m. 1.3 (c).

50 ÇŞTK m. 1.4.

Bu noktaya kadar FŞTK ile ÇŞTK'nin öngördüğü hukuk rejiminin aynı olduğu ortadadır. Çocuk Şeması bağlamında özellik arz eden durumlardan biri terminolojidir. ÇŞTK m. 1.5'te Çocuk Şemasında "tespit etmek" (*determine*) ya da "tespit" (*determination*) olarak kullanılan ifadelerin Tahkim Kanunu'nda kullanılan "hakem kararı" (*award*) kelimesi eş anlamlı olduğu açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, Çocuk Şeması bağlamında yapılan tespitler 1996 tarihli Tahkim Kanunu kapsamında hakem kararı olarak değerlendirilecektir. Bu terminoloji farklılığı Tahkim Kanunu kapsamında verilecek kararlar ile Çocuk Şeması kapsamında verilecek kararların niteliğinden kaynaklanmaktadır⁵¹.

Çocuk Şemasının kapsamını ele alacak olursak; veliler ya da velayet kapsamında yer alan sorumluluklara sahip diğer kişiler ya da çocuğun refahı ile ilgili kişilerin sahip oldukları sorumluluklarını kullanmalarından kaynaklanan uyuşmazlıklar, çocuğun hayatına dair mevcut ya da gelecek düzenlemeler, çocukla iletişim kurulması ve çocuğun eğitimi dahil olmak üzere çocuğun üstün menfaati başta olmak üzere Aile Mahkemesi'ne 1989 tarihli Çocuk Kanunu'nun 8. Bölümü uyarınca yargılamaya konu olabilecek hususlardır⁵².

Çocuk Şeması kapsamı dışında tutulan hususlar da ÇŞTK m.2.2'de sayılmıştır. Madde 2.2'de sayılan hususlar sınırlı sayıdadır. Şemanın kapsamadığı konular bunlarla sınırlıdır. Zira hükmün lafzından aksini çıkartmak mümkün değildir. Hüküm incelendiğinde bazı hususların taraf olunan milletlerarası sözleşmeler nedeniyle Çocuk Şeması kapsamına dahil edilmediği görülmektedir⁵³. Şema kapsamına dahil edilmeyen diğer konular ise çocuğun velayeti, çocuğun yerinin değiştirilmesi, velayet hakkına dair esaslı konular, çocuğun hayatında ciddi değişiklikler yapabilecek tıbbi ve diğer tedaviler gibi hususlardır⁵⁴. Bu konular haricinde kalan ve m. 1 uyarınca Çocuk Şeması kapsamında yer alan diğer tüm konular ilgili başvuru işlemlerinin yapılması suretiyle Çocuk Şeması Tahkim Kuralları altında yargılamaya tabi olabilir.

51 İki farklı terim kullanılmasının nedeni çocuklar ile ilgili nafaka gibi hususlar hakkında verilen kararların sonradan ortaya çıkabilecek durumlar nedeniyle yeniden düzenlenebilecek olmasıdır. Her ne kadar IFLA tahkiminde velayet konusu kapsam dışında bırakılmış olsa da, Türk hukukunda yabancı mahkemeler tarafından verilen velayet kararlarının tenfizinde de benzeri bir durum gündeme gelmektedir. Günseli Öztekin Gelgel, "Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet Ve Vesayet Kararlarının Tanınması Ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler" (2015) 35 (2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 109 vd.

52 1989 tarihli Çocuk Kanunu'nun 8. Bölümü (Children Act 1989 Section 8) uyarınca ele alınacak konular ÇŞTK'da anılan konulara paraleldir. Anılan bölümde çocuğun kiminle yaşayacağı, kiminle vakit geçireceği ya da iletişim kuracağı, bunların kimlerle ne zaman gerçekleşeceği, velayetten doğan hak ve yükümlülükler ile ilgilidir. İlgili düzenlemenin İngilizce metni için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/section/8> 27.10.2020. Burada akıllara tahkim anlaşmasının nisbiligi gelmektedir. Kural olarak tahkim yargılamaları sadece tahkim anlaşmasına taraf olan kişiler açısından geçerli ve bağlayıcıdır. Şanlı (n 5) 457. Çalışmamız kapsamında çocuk şeması uyarınca yapılacak yargılamalar sonucunda verilecek kararların çocuğu da etkilemesi mümkündür. IFLA çocuk şeması kapsamında çocuğun hayatı, eğitimi, ebeveynlerin çocuk ile nasıl ve ne şekilde iletişim kuracakları gibi önemli konular ele alınabilecektir. Bu yargılamalar neticesinde verilecek kararlar da elbette çocuğu doğrudan etkileyecektir ancak burada asıl olarak tarafların belirli hususları yapması ya da yapmaması yönünde karar verilecektir. Örneğin bir babanın çocukla ne zaman ve nerede görüşeceğine dair kararda asıl olarak velilerin hareketleri ile ilgili bir karar verilecektir. Bu nedenle de IFLA huzurunda görülecek aile hukuku tahkimi yargılamalarında hakemlerin çocuğu ilgilendiren konularda karar vermesi nisbilik ilkesi ile çelişmemektedir.

53 ÇŞTK m. 2.2 (a), (b), (c).

54 ÇŞTK m. 2.2 (d), (e), (f), (g), (h), (i).

V. IFLA Kuralları Uyarınca Tahkim Yargılaması

A. Başvuru Usulü

IFLA tahkim kuralları uyarınca izlenecek tahkime başvuru ve tahkim usulü, ticari tahkimin genel esaslarına paralel şekilde düzenlenmiştir. Her iki şemanın kurallarında da tarafların bizzat kendileri ya da yasal temsilcileri tarafından imzalanmış bir tahkim anlaşması ile IFLA'ya başvurması halinde Finansal ya da Çocuk Şeması kapsamında tahkim sürecinin başlatılacağı düzenlenmiştir⁵⁵. Taraflarca yapılacak başvuruda aile hukuku tahkimine gitme iradesi ile belirli konularda anlaşmış kabul edilir. Tarafların üzerinde anlaşmış kabul edilen konular, yargılama sonucunda verilecek 1996 tarihli Tahkim Kanunu çerçevesinde temyizi kabil yazılı hakem kararını kabul etmeleri, hakem tarafından verilecek kararın mahkeme tarafından düzenlenmesi gereken hallerde mahkemenin yapacağı değişiklikleri kabul etmeleri ve son olarak da gelecekte devam edecek ödemelere dair karar verilmesi halinde ileride verilecek hükümler ya da mevcut hükmü değiştirecek hükümleri kabul etmeleridir⁵⁶.

Başvuru sürecinde hem IFLA'nın hem de ilgili hakemlerin önemli bir görevi vardır. Başvuru formunun sunulmasından sonra IFLA ya da hakemler tarafından başvuru konusu uyumsuzluğun başvuru şema kapsamında yürütülecek tahkime uygun olup olmadığı kontrol edilir. Zira FŞTK ve ÇŞTK'de bu husus özellikle düzenlenmiştir. Başvuru formunun ve varsa diğer belgelerin sunulmasından sonra IFLA ve hakemlerin uyumsuzluk konusunu değerlendirip konunun finansal şema ya da çocuk şeması kapsamında olmaması halinde tarafları bu konuda bilgilendirmesi gereklidir. Bu değerlendirme bir nevi uyumsuzluğun ilgili şema altında tahkime elverişli olup olmadığına yönelik bir denetimdir. Bu durumda bahsi geçen başvuru geri çekilmiş kabul edilir⁵⁷.

B. Esasa Uygulanacak Hukuk

IFLA Kuralları uyarınca hakem uyumsuzluğun esasına yalnızca İngiltere ve Galler hukukunu uygulayabilir. Hakemler başka bir ülkenin hukukunu ise bir Yüksek Mahkeme hakiminin bir yargılama esnasında başka bir ülke hukukunu dikkate aldığı ve delil olarak kabul ettiği şekilde dikkate alabilirler⁵⁸. IFLA tarafından hazırlanmış olan Finansal Şemada da Çocuk Şemasında da uygulanacak hukuk bakımından temelde farklılık bulunmamaktadır. İki şema arasındaki fark Çocuk Şemasındaki düzenlemenin daha detaylı olmasından kaynaklanmaktadır.

55 FŞTK m. 4.1, ÇŞTK m. 4.1.

56 IFLA (n 23) 12-13.

57 FŞTK m. 4.4., ÇŞTK m. 4.4.

58 FŞTK m. 1, ÇŞTK m. 3.1. IFLA tahkiminde hakemlerin yabancı hukuku uygulamasına dair tarafımızca yapılan araştırma sonucunda bunun aslen uygulanmadığı kanaatine varılmıştır. Zira bu konu ile ilgili olarak IFLA'nın yönetim kurulunda bulunan Dr. Frances Burton ile yapılan yazışmada IFLA tahkiminde sadece İngiliz hukukunun uygulama alanı bulunduğu, IFLA tahkimi coğrafi olarak başka bir yerde gerçekleşse dahi bunun yine de İngiliz hukukuna tabi olacağı, tarafların yabancı olması halinde uyumsuzluğun İngiltere ve Galler'in yetkisinde ve İngiliz hukuku uyarınca çözümlenebilecek bir konu olması gerektiği vurgulanmıştır. Dr. Frances Burton'un 28.10.2020 tarihli e-postası.

Her iki Şemada da yer alan genel kuraldan sonra ŐTK m.3.2’de çocuğun yetiŐtirilmesine dair hususlarda ocuğun Őstün menfaati hakemin önceliği olacağı ve bu bağlamda hakemin 1989 tarihli ocuk Kanunu’nda yer alan kontrol listesinden faydalanması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Böylelikle her ne kadar esasa uygulanacak hukukun İngiltere ve Galler hukuku olduğu tahkim kurallarında açıkça dŐzenlenmiŐ olsa da; ocuğun Őstün menfaati ile ilgili olarak doğrudan mevzuattaki özel bir dŐzenlemeye atıfta bulunulmuŐ ve burada herhangi bir ihmalin meydana gelmemesi adına detaylı bir dŐzenleme yapılmıştır. Kanaatimizce bu dŐzenleme ocuğun Őstün menfaati ve refahı ile ilgili konularda hakeme takdir hakkından ziyade mevzuatta yer alan dŐzenlemelerin Őstün tutulması gerektiğini hatırlatarak; çocuğun yetiŐtirilmesi ve refahına dair detayların somutlaŐtırılması adına yerinde bir tercihtir.

Uygulanacak hukuk konusu, ticari tahkim ile aile tahkimi arasındaki temel farklılıklardan birisidir. Bilindiği Őzere ticari tahkimde taraf iradesine tanınan serbesti dahilinde tarafların uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku seçmesi mŐmkŐndŐr⁵⁹. Taraflar uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku seçerken herhangi bir gerekçe göstermek zorunda deđildir⁶⁰. Seçilen hukukun taraflarla ya da uyuşmazlık konusuyla ilgili olması dahi gerekmemektedir⁶¹. Fakat grŐldŐđŐ Őzere aile hukuku tahkiminde tarafların esasa uygulanacak hukuka dair iradelerini ortaya koymaları mŐmkŐn değildir. Elbette bunun sebebi aile hukukunun niteliğinden ve yerel mahkemelerin de yabancılık unsuru içermeyen aile hukuku uyuşmazlıklarında yalnızca İngiltere ve Galler hukuku uygulamasından kaynaklanmaktadır⁶².

C. Hakem Atanması

IFLA bŐnyesinde Finansal Hakemler Paneli ve ocuk Hakemleri Paneli olmak Őzere iki panel mevcuttur. Bu paneller CIArb Őyesi, aile hukuku alanında uzman, özellikler yer aldıkları panelin konusuna göre finansal ya da çocuğa dair konularda deneyimli ve bu konuların tahkim yoluyla özŐlmesine ilişkin olarak özel eğitim almıŐ kişilerden oluŐur⁶³. Taraflar, tahkim sŐrecinde hakemlerin atanması için panellere baŐvurabileceđi gibi doğrudan panel Őyesi hakeme de baŐvurabilirler. Tarafların ortak kararı ile doğrudan hakeme başvurulması halinde hakemin atanmayı kabul etmeden önce durumu bir an evvel IFLA’ya bildirmesi gereklidir. Ardından IFLA, tarafların anlaŐtıđı hakemin atanması için gerekli işlemleri yapar. Taraflarca tercih edilen hakemin görevlendirmeyi kabul etmemesi halinde taraflar başka bir hakemin

59 Şanlı, Esen and Ataman FiganmeŐe (n 22) 676. Milletlerarası özel hukukta ve milletlerarası tahkimde esasa uygulanacak hukukta irade serbestisi için bkz. Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986) 113 vd., Rachel Engle, “Party Autonomy in International Arbitration: Where Uniformity Gives Way to Predictability” (2002) 15 *The Transnational Lawyer* 327, 329 – 330.

60 Şanlı (n 56) 113 vd., Engle (n 58) 334 – 335.

61 Şanlı (n 56) 113 vd.

62 Kennett (n 10) 16.

63 FŞTK m. 4.2, ŐTK m. 4.2.

atanmasını isteyebilirler ancak tarafların anlaşamaması halinde ilgili kurallar uyarınca hakem IFLA tarafından atanır⁶⁴.

Tahkimi yürütecek hakemin görevlendirilmesine ilişkin bir diğer seçenek ise tarafların ilgili panele üye olan kişiler arasından hakem olması konusunda anlaştıkları kişilerin kısa listesini IFLA'ya ulaştırıp herhangi bir kriter aranmaksızın IFLA tarafından yapılacak seçim sonucunda bu kişilerden herhangi birinin hakem olmasını kabul etmeleridir. IFLA, bu listede yer alan hakemlerden birini herhangi bir gerekçe göstermeksizin atayacaktır. Bu usulde IFLA tarafından seçilen hakemin görevlendirmeyi kabul etmemesi halinde IFLA listeden yeni bir isim belirleyecektir. Listedeki hakemlerden hiçbirinin görevlendirmeyi kabul etmemesi halinde IFLA tarafları durumdan haberdar edecek ve yeni isimler bildirmelerini isteyecektir⁶⁵.

Diğer tüm hallerde ya da tarafların bu yönde talebi olması halinde IFLA, uyuşmazlığın konusunu, tarafların hakemin tecrübesine, özelliklerine, uzmanlığına ve coğrafi konumuna dair dile getirdikleri tercihlerini ve ilgili diğer tüm hususları dikkate almak suretiyle panel üyesi hakemlerden birini kendisi atayabilir⁶⁶. Tahkim, hakemin taraflar ile görevlendirmeyi kabul ettiğine dair irtibata geçmesi ile başlar⁶⁷. Çocuk Şeması özelinde hakeme ilgili tüm bilgi ve belgelerin kendisine ulaştırılması ve kendisinin bunları değerlendirmesi için imkan tanınmıştır. Hakem bahsi geçen bilgi ve belgeleri temin edene dek görevlendirmeyi kabul etmeme ya da tahkimi başlatmama imkanına sahiptir⁶⁸. Bu düzenleme, hakeme dosya üzerinde genel bir inceleme yapma imkanı tanımaktadır. Kanaatimizce aile hukuku tahkiminde, özellikle çocuklar ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde, hakeme bu şekilde bir ön inceleme imkanı tanınmış olması yürütülecek yargılama faaliyetinin doğasına uygundur.

Finansal ve çocuğa dair konularda yargılama yapmak üzere görev alabilecek hakemler bu konuda yetkin kişiler tarafından eğitilerek ilgili alana özgü hakem listesine dahil olduktan sonra aile hukuku tahkiminde hakem olarak görev alabilirler. Hakemlerin ilgili şartları sağlamak kaydıyla her iki alanda da faaliyet göstermesi mümkündür⁶⁹. IFLA'nın internet adresinde yer alan hakem listesindeki tüm hakemler aynı zamanda CIArb üyesidir⁷⁰. Mevcut ya da muhtemel bir menfaat çatışması ya da tarafsızlığından şüphe duyulmasına yol açabilecek herhangi bir hususun varlığı halinde hakemler somut

64 FŞTK m. 4.3.1, ÇŞTK m. 4.3.1. IFLA tahkiminde ticari tahkimden farklı olarak uyuşmazlıkların çözümünde tek hakemin görevlendirileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle de hakem sayısının birden fazla, özellikle uygulamada yaygın olduğu üzere üç olması mümkün değildir.

65 FŞTK m.4.3.2, ÇŞTK m.4.3.2.

66 FŞTK m. 4.3.3, ÇŞTK m. 4.3.3.

67 FŞTK m. 4.5, ÇŞTK m. 4.5.

68 ÇŞTK m. 4.5.

69 <http://ifla.org.uk/what-is-arbitration/faqs/> 28.10.2020. IFLA'nın hakemlerin isim, resim ve iletişim bilgilerinin bulunduğu sayfasında hakemlerin hangi alanda faaliyet gösterdiklerine dair arama yapılması da mümkündür. Bkz. <http://ifla.org.uk/search-for-an-arbitrator/> 28.10.2020.

70 <http://ifla.org.uk/what-is-arbitration/faqs/> 28.10.2020.

uyuşmazlığın çözümünde görevlendirilmeyi kabul etmeden önce ya da ilgili durumdan haberdar olur olmaz derhal bu durumu taraflara bildirmekle yükümlüdür⁷¹. Hakemin kendisi ile taraflar arasında menfaat çatışmasına yol açabilecek ya da tarafsızlığını etkileyebilecek bir durumun varlığına dair bildirimde bulunması halinde taraflar ya da somut olayın özelliğine göre taraflardan biri hakemin yargılamaya devam etmesine dair itiraz hakkından vazgeçebilir. İtiraz hakkından vazgeçildiği takdirde hakem davayı görmeye başlayabilir ya da bu durum yargılama başladıktan sonra ortaya çıktıysa yargılamaya devam edebilir.

Taraf ya da tarafların ortaya çıkan menfaat çatışması ya da hakemin tarafsızlığından şüphe duyulmasına neden olacak olay karşısında itiraz haklarını kullanmaları halinde ise hakem, taraflarca kendisine verilen ve yine taraflarca geri alınabilir olan yetkisine dayanarak yargılamaya devam edebilir ya da mahkemenin duruma müdahale etmesi yönünde karar verebilir⁷². Bu durumda elbette tarafların birlikte anlaşmak suretiyle hakeme verdikleri yetkiyi geri almaları da mümkündür. Hakemin yetkisinin taraflarca geri alınması, hakemin mahkeme tarafından görevden uzaklaştırılması, hakemin istifası, ölümü ya da görev yapmasını engelleyici diğer haller nedeniyle göreve devam etmeyi reddetmesi ya da göreve devam edememesi halinde taraflardan biri ya da mevcut hakem IFLA'dan ilgili panel üyesi hakemlerden birini mevcut hakemin yerine görevlendirmesini isteyebilir⁷³. Hakem değişikliği halinde yeni görevlendirilen hakem bir önceki hakem tarafından yapılan yargılamanın ne kadarının yargılama bakımından geçerli olmaya devam edeceğine ve yeni dönemde de hüküm ifade edeceğine karar verecektir⁷⁴.

D. Hakemin Yetkileri

1. Tahkim Yargılamasında Hakemin Esasa Dair Yetkileri

IFLA bünyesinde gerçekleşen aile hukuku tahkim yargılamalarında hakemler 1996 Tahkim Kanunu ile hakemlere verilen tüm yetkilere sahiptirler⁷⁵. IFLA tahkim kurallarında hakeme kapsamlı karar verme yetkisi tanınmıştır. Şöyle ki, gerek FŞTK m. 7.2 gerekse ÇŞTK m. 7.2 uyarınca hakemler, yargılama yetkilerini Yüksek Mahkeme hakimlerine benzer ya da onlar ile aynı şekilde kullanabilirler, aynı kapsamda emirler ya da hükümler

71 FŞTK m. 5.1, ÇŞTK m. 5.1.

72 FŞTK m. 5.2, ÇŞTK m. 5.2.

73 FŞTK m. 5.4, ÇŞTK m. 5.4.

74 FŞTK m. 5.5, ÇŞTK m. 5.5.

75 FŞTK m. 7.1, ÇŞTK m. 7.1.

tesis edebilirler⁷⁶. Aile tahkiminde hakemlere çok önemli bir görev düşmektedir. Bu görev, uyuşmazlık konusunun başvuru şemaya uygunluğunu denetlemektir. FŞTK m. 7.4 uyarınca hakemin uyuşmazlığın Finansal Şema uyarınca yürütülecek tahkime uygun olmadığına kanaat getirilmesi halinde hakemin yargılamaya son verme yetkisi olduğu düzenlenmiştir. ÇŞTK m. 7.3 ise daha detaylıdır. Buna göre hakemin uyuşmazlık konusu hakkında karar vermeden önce herhangi bir aşamada konunun artık çocuğun refahı ya da diğer konular uyarınca Çocuk Şeması uyarınca yürütülecek tahkime uygun olmadığı kanaatine varması halinde yargılamaya son verebileceği düzenlenmiştir. Finansal Şemadan farklı olarak burada, açıkça, herhangi bir aşamada hakemin yargılamaya son vermesine imkan tanınmıştır. Bu nedenle hakemlere uyuşmazlık konusunu, konunun ilgili şema ile irtibatını dikkate alma yükümlülüğü getirilmiştir⁷⁷.

Hakemler tahkim yargılamasında tarafların talebi ile bağlıdır ve taraflarca dile getirilmeyen konularda karar vermeleri ve talep edilmeyen şeylere hükmetmeleri mümkün değildir⁷⁸. IFLA kurallarında buna bir istisna getirilerek hakemlerin finansal konularda tarafların açıkça talep etmemesi halinde dahi Tahkim Kanunu'nun 49. bölümü uyarınca faize hükmetme hakkı olduğu düzenlenmiştir⁷⁹.

2. Tahkim Yargılamasında Hakemin Usule Dair Yetkileri

a. Genel Olarak

IFLA kurallarında hakemlerin sahip olduğu yetkiler mümkün mertebe ticari tahkimde hakemlerin sahip olduğu yetkilere paraleldir. Hakemlerin tahkim yargılamasında

76 Hakemlere tanınan bu yetkinin ihtiyati tedbir, hapis ya da tahkime taraf olmayan kişiler hakkında karar verme yetkisi sağlamadığı da aynı maddede açıkça belirtilmiştir. Tahkim yargılamalarının devlet mahkemeleri huzurunda görülen yargılamalardan daha kısa sürdüğü kabul edilse dahi, uyuşmazlığın ortaya çıkması ile karara bağlanması arasında geçen süre yargılama ile elde edilmek istenen sonuca kavuşulmasında sorunlar yaratabilir. Örneğin yargılama sonucunda tazminat ödemesi gereken bir kişinin bu sonucu öngörerek malvarlığını elden çıkartması ya da belirli bir eşyayı teslim etmesi gerekecekse bu eşyaya zarar vermesi, onu yok etmesi mümkündür. Bu noktada da yargılama ile elde edilmek istenen sonuca ulaşamaması gündeme gelebilir. Dolayısıyla özellikle milletlerarası ticari tahkim bakımından hakemlerin ihtiyati tedbir ve ihtiyati hacze karar verme yetkisi gündeme gelmiştir. Uzun yıllardır tartışılan bu konuda ülkelerin farklı eğilimleri mevcuttur. Akıncı (n 23) 209 - 211, İlyas Arslan, “Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi” (2016) 27 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 692 – 694. Diğer taraftan milletlerarası ticari tahkim bakımından dahi halen tartışılmalı olan hakemlerin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı verme yetkisinin aile hukuku tahkiminde söz konusu olmaması ise özellikle çocuklar ile ilgili uyuşmazlıkların niteliği bakımından yerinde bir karardır. Ayrıca İngiltere’de aile hukuku uyuşmazlıkları ile ilgili yargı ağı ve ilgili mahkemeler için bkz. <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/jurisdictions/family-jurisdiction/>.

77 Elbette hakemlere verilmiş olan bu yetki kompetenz - kompetenz kuralı ile ilgili değildir. Kompetenz – kompetenz kuralı mahkemelerde tahkim anlaşmasının geçersizliğinin ileri sürülmesi suretiyle tahkim yargılamasının engellenmesini önlemek adına hakem ya da hakemlerin kendi yetkileri hakkında karar verme yetkisidir. Bu kural tahkim anlaşmasının mevcudiyeti ve geçerliliğine ilişkin iddiaların değerlendirilmesine yöneliktir. Emre Esen, “Uluslararası Tahkim Tâbi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Hâlinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz–Kompetenz Prensibi” (2011) (1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) 357 – 358, 376, Recep Çakrak, “Kompetenz – Kompetenz Prensibi” (2017) 31 (8) TAAD 659 – 660. Bahsi geçen yetki ise uyuşmazlık konusunun ilgili şema kapsamında tahkime uygunluğunu denetlemeye ilişkindir.

78 1996 tarihli Tahkim Kanunu m. 30, 67 ve 68 hükümleri çerçevesinde hakemlerin tahkim sözleşmesinde belirtilen sınırları aşmaları ve talebi aşan hükümler tesis etmeleri kararın iptal edilmesine neden olabilir. HMK m. 439/2/d ve MTK m. 15/1/e uyarınca Türk hukukunda da hakem kararlarında yetki aşımı iptal sebebi olarak düzenlenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. İnci Biçkin, “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması” (2006) 67 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 387 – 388.

79 FŞTK m. 7.3.

usule dair sahip oldukları yetkiler her iki şemanın da tahkim kurallarında ayrı birer madde olarak ele alınmıştır. Her iki tahkim kuralının da 8. maddesinde yer alan düzenleme uyarınca, hakemler, tarafların da üzerinde irade serbestisine sahip olduğu, yargılamanın yapılacağı yer ve zaman, yargılamanın dili, yazılı beyan sunulması, iddia ve savunmaların kapsamı ve bu kapsamların değiştirilmesi ve beyanların sunulacağı zaman, dava dosyasına belge ve delil sunulmasına dair kurallar gibi 1996 tarihli Tahkim Kanunu Bölüm 34(2)'de⁸⁰ yer alan hususlar da dahil olmak üzere yargılamanın usulü ve delillere dair her türlü konuda karar verme yetkisine sahiptir⁸¹. Bu noktada tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği konularda hakemlerin de yetki sahibi olduğu söylenebilir.

FŞTK m.9 ve ÇŞTK m.9 uyarınca taraflar usule uygulanacak kuralları, gerektiğinde hakem ile birlikte⁸², kararlaştırabilirler⁸³. Tarafların usule uygulanacak kurallara dair bir anlaşma yapmamış olması halinde hakem somut olayın özelliklerini dikkate alarak olaya en uygun usulü uygulama yetkisine sahiptir. Bu bağlamda oldukça geniş bir takdir hakkına sahip olan hakem elbette Tahkim Kanunu'nda yer alan mahkemenin genel yükümlülüklerini de dikkate almak zorundadır⁸⁴. 1996 tarihli Tahkim Kanunu'nun 33. bölümünde de hakemin olayın somut özelliklerini dikkate alması, adil ve tarafsız olması yargılama süresince gereksiz zaman ve masraf harcamaktan kaçınması gerektiği belirtilmiştir⁸⁵.

Madde 9'da yer alan bu düzenleme genel olarak tahkime hakim olan, aile hukuku tahkimi özelinde de uygulama alanı bulan irade serbestisi ilkesine uygundur. Aile hukuku tahkiminde tarafların devlet mahkemelerine göre daha geniş hakları olduğu ve hakem ile birlikte yargılamaya hakim olacak usul hakkında karar verme yetkisine sahip oldukları kabul edilmektedir⁸⁶. IFLA sistematığı uyarınca taraflar usule dair kuralların uygulanmasında irade serbestisine sahiptir; ancak yargılama başladıktan sonra yapılacak değişikliklerde değişiklik hakemin kabulüne muhtaçtır⁸⁷. IFLA kurallarında hakemlere sunulan geniş yetkilerin somutlaştırıldığı düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin hakemlerin tarafların elinde bulunan bilgi ve belgelerin temin

80 1996 tarihli Tahkim Kanunu Bölüm 34(2), IFLA kurallarındakinden farklı olarak usule ve delillere dair konuları sınırlı olarak saymıştır. IFLA ise bunlara atıfta bulunmuş; ancak hakemin yetkilerinin bunlar ile sınırlı olmadığını açıkça belirtmiştir. 1996 tarihli Tahkim Kanunu 34(2) için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/34> 28.10.2020.

81 FŞTK m. 8.1, ÇŞTK m. 8.1.

82 Burada FŞTK m. 1.4. ve ÇŞTK m.1.4'te bahsedilen yargılama başladıktan sonra yapılacak değişikliklerden bahsedilmektedir.

83 Maddede tarafların yargılamanın duruşmasız ya da daha basitleştirilmiş bir usulde yapılmasına dair anlaşmalarının da geçerli olacağı özellikle belirtilmiştir. Zira burada önemli olan tahkimin yapısına uygun taraflarca seçilecek bir yargılama usulünün tercih edilmesidir. Tahkim yargılama usulü ile devlet yargılama usulü arasındaki en önemli fark, taraf iradesidir. Ticari tahkimde usule hakim mutlak kurallar yoktur; birçok ülke ve tahkim kurumu tarafından kabul edilmiş genel prensipler mevcuttur. Ekin Hacibekiroğlu, *Milletlerarası Tahkim Hukukunda Deliller ve Delilerin Değerlendirilmesi* (On İki Levha Yayıncılık 2012) 28 – 29, 34. Aile hukuku tahkimi bakımından da mutlak kurallar olduğu söylenemez; ancak ticari tahkimden farklı olarak hakemin usuli işlemlere dair daha fazla müdahale hakkı bulunmaktadır.

84 FŞTK m. 9, ÇŞTK m. 9.

85 1996 tarihli Tahkim Kanunu Bölüm 33 için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/33> 28.10.2020.

86 IFLA (n23) 5.

87 FŞTK m. 1.4, ÇŞTK m.1.4.

edilmesinde izleyeceği yol detaylı olarak düzenlenmiştir. Hakem taraflardan belirli bir bilginin, belgenin ya da materyalin belirli bir şekilde ve/veya zamanda temin edilmesi, dava esnasında gündeme gelen ya da taraflardan birinin elinde ya da kontrolünde bulunan herhangi bir eşya, belge ya da materyalin mahkeme, bilirkişi ya da taraflardan biri tarafından incelenmesi, fotoğraflanması, değerlendirilmesi, muhafaza edilmesi, alıkonulması yönünde karar verebilir⁸⁸.

Hakemin yetkilerinden bahsederken ele alınması gereken bir konu da hakemin çocukla iletişimidir. IFLA tarafından çocuğun kendi menfaati amacıyla yargılamaya dahil edilmemesi gerektiği kabul edilmiştir. ÇŞTK m. 8.3 uyarınca hakem yargılamanın herhangi bir aşamasında vereceği karar ya da kararın uygulamasına dair müzakere ya da açıklama yapmak amacıyla dahi olsa çocukla görüşemez. Burada elbette çocuğun ruh sağlığı düşünülmüş ve mümkün mertebe yargılamaya dahil edilmemesi hedeflenmiştir.

b. IFLA Tahkiminde Bilirkişi ve Uzmanların Yeri

Tahkimin avantajlarından bahsedilirken en çok dile getirilen konu yargılamanın konusunda uzman hakemler tarafından yürütüleceği ve bunun da hem verilecek kararın niteliği, hem de masraf ve sürat gibi konular bakımından önemli bir avantaj olduğudur⁸⁹. Buna rağmen aile hukuku tahkiminde de hakemlerin her konuda uzman olamayacağı ve bazı hususlarda yardıma ihtiyaç duyabileceği kabul edilmiş ve IFLA kurallarında yargılaması esnasında uzmanlık gerektiren alanlarda hakemlerin bilirkişilerden görüş almasına izin veren düzenlemelere yer verilmiştir⁹⁰. Çocuk Şeması uyarınca yürütülecek tahkim yargılamalarında bilirkişilere dair daha kapsamlı düzenleme yapılmıştır. Örneğin ÇŞTK m. 8.2.2 uyarınca hakemlerin bilirkişi sayısını sınırlandırması, bilirkişiye başvurulmayacağına dair karar vermesi ya da yalnızca hakemin izni ile bilirkişiden görüş alınacağına karar vermesi mümkündür.

Tarafların bağımsız bir sosyal hizmet uzmanı tarafından çocuğun istek ve duyguları hakkında ya da çocuğun refahına dair bir rapor hazırlamasını istemeleri halinde hakemin bu talebi onaylamasının ardından ilgili rapor alınabilir. Tarafların bağımsız bir sosyal hizmet uzmanından görüş almak istemesi halinde, taraflar bu kişinin ismi üzerinde anlaşabilir; taraflarca bu konuda bir anlaşmaya varılamaması halinde hakem bu kişiyi kendisi seçecektir⁹¹. Ayrıca taraflardan böyle bir talep gelmemesi halinde de hakem bağımsız bir sosyal hizmet uzmanına başvurarak benzeri içerikte bir rapor alınmasını sağlayabilir. Hakemin ihtiyaç duyması halinde yapılacak bu başvurunun taraflarca kabul edilmesine de gerek yoktur⁹². Burada elbette çocuğun menfaati dikkate

88 FŞTK m. 8.4, ÇŞTK m. 8.4.

89 Bkz. n 24, IFLA (n 21) 5.

90 FŞTK m. 8.2, ÇŞTK m. 8.2.1.

91 ÇŞTK m. 8.2.3.

92 ÇŞTK m. 8.2.4.

alınmıştır. Zira uyuşmazlığın taraflarının ihmali ya da bilinçli tercihi sonucunda çocuğun arzu, istek ve refahına dair objektif bir uzman görüşüne başvurulmaması halinde hakem yargılamanın sağlıklı devam edebilmesi için böyle bir uzman görüşünün gerekli olduğunu düşünüyorsa hakem kendi inisiyatifi ile bu raporu alabilir.

E. Tahkim Yargılamasına Hakim Genel Usul

Tahkim yargılamasına hakim olan irade serbestisi uyarınca tarafların usule uygulanacak kuralları seçmeleri mümkündür⁹³. IFLA kurallarında da 1996 tarihli Tahkim Kanunu ve IFLA kurallarının emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla tarafların uygulanacak kuralları seçebileceği açıkça düzenlenmiştir. Tarafların böyle bir seçim yapmaması halinde IFLA kurallarında öngörülen usul uygulama alanı bulacaktır. IFLA kurallarında tahkime hakim olan genel usule dair kapsamlı düzenlemeler mevcuttur⁹⁴. Elbette, diğer konularda olduğu gibi, burada da Finansal Şema ile Çocuk Şeması oldukça paraleldir. Çocuk Şeması Tahkim Kuralları en son 2020 yılında güncellendiği için bazı hususlar Finansal Şema kurallarına göre daha detaylı olarak düzenlenmiştir. Usule dair madde 10 da bu farklılığın gözlemlendiği maddelerden biridir. Bu bölümde iki şema arasındaki farklılıklara yeri geldikçe değinilecektir. IFLA bünyesinde yürütölen tahkim yargılamaları hakemin taraflar ile görevlendirmeyi kabul ettiğine dair irtibata geçmesi ile başlar⁹⁵. Her iki şema uyarınca yürütölecek yargılamalarda hakem, yargılamanın başlaması üzerine, tarafların uyuşmazlığa dair kendi görüşlerini kısaca açıklayan, uygulanacak usulün seçimine, zaman çizelgesine ve ilgili diğer tüm hususlara dair beyanlarını sunmalarını ister⁹⁶. Hakem uygun gördüğu hallerde bir ön toplantı, telekonferans ayarlayarak ya da başka herhangi bir şekilde tarafların uyuşmazlık konusuna dair fikirlerini karşılıklı olarak paylaşmasını sağlayabilir⁹⁷. Bu görüşme aile hukuku uyuşmazlıkları bakımından önemlidir. Uyuşmazlıkların doğası gereği tarafların hakem gibi bir üçüncü kişi eşliğinde karşılıklı olarak görüşmesi ve uyuşmazlığa ilişkin beyanlarını sunması çözüme ulaşmak bakımından önemli bir adım olabilir.

FŞTK m. 10.3 uyarınca taraflar makul bir süre içerisinde uyuşmazlığa dair fikirleri sunduktan sonra hakem usuli işlemler için bir zaman çizelgesi belirleyecektir. ÇŞTK m.

93 Hacıbekiroğlu (n 80) 28. Deliller bakımından irade serbestisi için bkz. Hacıbekiroğlu (n 80) 34 vd.

94 IFLA Kuralları içerisinde alternatif usul olarak adlandırılan ayrı bir usule de yer verilmiştir. FŞTK m. 12.1 ve ÇŞTK m. 12.1 uyarınca somut olayın şartları dahilinde mümkün olduğu müddetçe taraflar m.12’de yer alan alternatif usulün uygulanması konusunda anlaşılabilir ya da hakem alternatif usulün uygulanmasına karar verebilir. Madde 12 incelendiğinde alternatif usul olarak adlandırılan bu usulün aslında yargılamaya bir çok kolaylık getirdiği, özellikle uyuşmazlığı daha esnek bir usul dahilinde dostane şekilde çözümlenmeyi hedeflediği görölmektedir. Alternatif usul uyarınca taraflar hakemin de muvafakati ile ya da doğrudan hakem yargılamanın her bir aşamasında yapılması gereken işlemlerde değışikliğe gidebilir ya da yeni işlemler yapılmasına karar verebilir. Ayrıca özellikle uyuşmazlığın çözümüne dair bir kolaylık sağlanarak hakeme yargılamanın herhangi bir aşamasında taraflara durum değerdendirmesi ve dostane çözüme ulaşmak amacıyla süre verme yetkisi tanınmıştır. FŞTK m. 12.2, ÇŞTK m. 12.2.

95 FŞTK m. 4.5, ÇŞTK m. 4.5.

96 FŞTK m. 10.1, ÇŞTK m. 10.1.

97 FŞTK m. 10.2, ÇŞTK m. 10.2.

10.3'te Finansal Şemada makul süre olarak belirtilen bu sürenin en fazla 14 gün olacağı açıkça düzenlenmiştir. Kanaatimizce her ne kadar Finansal Şemada bu yönde bir kural olmasa da; makul sürenin tespitinde elbette Çocuk Şemasındaki düzenlemeden faydalanılabilir. Kurallarda hakem tarafından zaman çizelgesine konu olacak usuli işlemlere örnek olarak yazılı beyanların, ilgili bilgi ve belgelerin, tanık ifadelerinin sunulması, bilirkişi sayısının tespiti, bilirkişi görüşlerinin sunulması, ilgili her türlü toplantı ve duruşmanın ayarlanması, sözlü beyanlar, tanık ifadeleri ve duruşma süresini uzatabilecek diğer her türlü usuli işleme dair sürelerin belirlenmesi sayılmıştır⁹⁸. Elbette hakem tarafından çizelgeye dahil edilecek işlemler bunlara sınırlı değildir. Hakemler somut olayın özelliklerini dikkate alarak, özellikle yargılamanın makul bir süre içerisinde sağlıklı olarak yürütülmesi adına gerekli gördükleri tüm usuli işlemler için belirli süreler tespit edebilir ve bunları yargılama için planlanan zaman çizelgesine dahil edebilirler.

Yargılamanın makul bir süre içerisinde tamamlanması tahkimin hedeflerinden biridir. Bu sebeple her iki şemanın da 11. Maddesinde, hakemlerin usule ve esasa işlemler için süre verebileceği belirtilmiştir. Tarafların usule ya da esasa dair talepleri olması halinde taraflar bunları ilgili delil ve/veya beyanlar ile destekleyebilir ya da hakemler taleplerin bu şekilde gerekçelendirilmesi yönünde karar verebilirler⁹⁹. Ayrıca hakemler yargılamanın herhangi bir anında tarafların beyanlarını, tanıklara sorulacak soruları ve tanıkların her bir soruya yönelik olarak verecekleri cevaplarını yazılı olarak sunmalarını isteyebilirler¹⁰⁰. IFLA kurallarına uygun olarak gerçekleştirilecek yargılamalarda hakemlerin tarafların iddia ve beyanlarını karşılıklı olarak dinlemelerini ve birbirlerine makul süre içerisinde cevap vermelerini sağlayacak bir ortam yaratması gereklidir¹⁰¹.

FŞTK m. 12.3 uyarınca hakemin taraflara görevlendirmeyi kabul ettiğini bildirmesinin ardından 56 gün içerisinde taraflar hem hakeme hem de diğer tarafa finansal durumları ile hakem tarafından istenilebilecek diğer delil ve bilgileri yeminli bir beyan şeklinde sunacaklardır. Çocuk Şemasında yer alan benzeri kural olan m. 12.3 uyarınca ise hakemin taraflara görevlendirmeyi kabul ettiğini bildirmesinin ardından 14 gün içerisinde iddialarını dayandırdıkları olayların kısa özeti, talepleri ve hakem tarafından istenebilecek diğer delil ve bilgileri yeminli bir beyan ile sunmaları gereklidir. Finansal Şema ile Çocuk şemasında tarafların iddiaları, delilleri ve gerekli bilgi ve belgeleri sunmalarına yönelik süre farklılığı elbette uyumsuzlukların niteliğinden kaynaklanmaktadır. Özellikle finansal uyumsuzluklarda taraflarca dosyaya sunulması gereken banka hesapları, çeşitli taşınır ve taşınmazlara dair yatırımlarını ortaya koyan belgeler ile bir kişinin finansal durumuna dair bilgi içeren sair tüm

98 FŞTK m. 10.3, ÇŞTK m. 10.3.

99 FŞTK m. 11.2, ÇŞTK m. 11.2.

100 FŞTK m. 10.4, ÇŞTK m. 10.4.

101 FŞTK m. 11.3, ÇŞTK m. 11.3.

evrakın ilgili kurum ve kuruluşlardan teminin belirli bir süre alacağı düşünülerek finansal uyumsuzluklarda öngörülen sürenin daha uzun olması makuldür. Finansal Şema'da öngörülen bu süre tahkimin avantajlarından biri olan sürat bakımından bir sorun yaratmamaktadır.

Bahsi geçen beyanların diğer tarafa ulaşmasının ardından Finansal Şema uyarınca yürütölen yargılamalarda 28 gün içerisinde Çocuk Şeması uyarınca yürütölen yargılamalarda da 14 gün içerisinde taraflar diğer tarafa ve hakeme çeşitli sorular sorabilir ve/veya ek bilgi ve belge talep edebilirler¹⁰². Tarafların soru ve talepleri karşı tarafa iletdikten sonra, ilgili tarafın bu soruları cevaplamak istememesi ya da ilgili talebi yerine getirmek istememesi halinde Finansal Şema uyarınca yürütölen yargılamalarda 14 gün içerisinde Çocuk Şeması uyarınca yürütölen yargılamalarda da 7 gün içerisinde taraflardan biri hakem ve diğer tarafa bu durumu gerekçeli olarak bildirebilir; bir ön görüşme talep edebilir¹⁰³. Bu noktadan sonra Finansal Şema ve Çocuk Şeması arasında uyumsuzlukların niteliğine bağlı olarak bazı farklılıklara yer verilme devam edilmiştir.

FŞTK m. 12.6 uyarınca itirazların iletilmesi itibariyle 14 gün içerisinde ya da bir ön görüşme yapılması halinde görüşmenin ardından geçecek olan makul bir süre içerisinde hakem taraflara bir bildirimde bulunur. Hakem tarafından yapılacak bildirimde hangi soruların cevaplandırılacağı ve hangi taleplerin yerine getirileceğini ve bunların hangi süre içerisinde gerçekleşeceği, hangi mülklerin değerlendirileceği, değerlendirmeyi kimin yapacağı, bu kişilerin nasıl atanacağı, değerlendirme zamanı ve gerekli diğer tüm hususlar bildirilecektir. Bu bağlamda tarafların yapılacak değerlendirme ve süreç hakkında kapsamlı ve tatmin edici şekilde bilgilendirilmesi sağlanır.

Çocuk Şeması'nda ise Finansal Şema'dan farklı olarak öncelikle tarafların soru ve taleplerine itiraz edilmemesi hali düzenlenmiştir. ÇŞTK m. 12.6 uyarınca soru ya da taleplere yönelik bir itiraz ileri sürölmemesi halinde ilgili bilgi ve belgelerin 14 gün içerisinde dosyaya sunulması gereklidir. İtiraz halinde ise hakem itirazı değerlendirecek ve talebin ne şekilde, hangi kapsam ve süre içerisinde yerine getirileceğine karar verecektir. Alternatif olarak hakemin taraflar arasında bir görüşme ayarlaması ve tarafların kendi durumlarını ortaya koyan yazılı beyan sunmalarına karar vermesi mümkündür¹⁰⁴. Hakem gerek görürse beyanların sunulmasının ardından da sürecin ilerleyişini görmek için bir görüşme ayarlayabilir. Hakemin bütün bu işlemleri yaparken masraflara ve yargılama süresine dikkat etmesi gereklidir¹⁰⁵. Usule dair son olarak, hakemin gerekli gördüğü hallerde dosyadaki esaslı unsurların kaleme alınması, yazılı beyanların sunulması, toplantı ya da duruşmaların detayları, beyanların sunulması

¹⁰² FŞTK m. 12.4, ÇŞTK m. 12.4.

¹⁰³ FŞTK m. 12.5, ÇŞTK m. 12.5.

¹⁰⁴ ÇŞTK m. 12.7.

¹⁰⁵ ÇŞTK m. 12.8.

ve tanık dinlenmesine dair sürelerin tespiti gibi usul bakımından yerine getirilmesi gereken işlemlere dair detaylı kararlar verebileceği düzenlenmiştir¹⁰⁶.

Usul bakımından önemli olan bir diğer husus ise taraflardan birinin yargılamaya dahil olmaması halidir. Yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve etkin olabilmesi adına hakeme tanından bir diğer önemli yetki de yükümlülüklerini yerine getirmeyen tarafa karşı sahip olduğu yetkidir. Taraflardan biri yeterli bir gerekçe sunmaksızın Tahkim Kanunu ve IFLA kuralları uyarınca sahip olduğu yargılamanın sağlıklı şekilde yürütülmesine dair genel yükümlülüklerini yerine getirmese ya da duruşmalara katılmaz ve dilekçe sunmazsa hakem bu tarafa ihtarda bulunduktan sonra bu tarafın yokluğunda yargılamaya devam edebilir veya ilgili tarafça herhangi yazılı bir delil ya da beyan olmaksızın kendisine sunulmuş olan delillere dayanarak karar verebilir. Taraflar, taraflardan birinin hakem tarafından verilen kesin kararlara uymaması halinde diğer taraf Tahkim Kanunu hükümleri çerçevesinde mahkemeye başvurma hakkına sahiptir¹⁰⁷.

VI. IFLA Kuralları Uyarınca Hakem Kararları

Önceki bölümlerde açıklandığı üzere IFLA bünyesinde yürütülen aile hukuku tahkimi yargılamalarında uyuşmazlıkların kapsamı kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Taşınır ve taşınmaz mallar, tazminat gibi ekonomik boyutu olan finansal uyuşmazlıklar ile ortak çocuğa ilişkin hususlar ve nafaka gibi çocuğa dair uyuşmazlıklar birbirinden farklı niteliktedir. Bu bağlamda da aile tahkimi sonucunda verilen kararlar farklı şekilde adlandırılmaktadır. IFLA tahkiminde Finansal Şema uyarınca yürütülen yargılama sonucunda verilen karar, “hakem kararı” (*award*) olarak adlandırılırken; çocuk şeması uyarınca yürütülen tahkimin sonucunda hakem tarafından verilen karar, “tespit kararı” (*determination*) olarak adlandırılmaktadır¹⁰⁸. Bu bölümde IFLA kuralları uyarınca hakem kararı verilmesine dair kurallar iki ayrı alt bölümde ele alınacaktır.

A. Finansal Şema Uyarınca Yürütülen Yargılamalarda Karar Tesisi

FŞTK m. 13 hakem kararına dair esasları düzenlemektedir. Madde 13.1 uyarınca hakem yargılamanın tamamının ya da ilgili kısımlarının sona ermesinin ardından makul süre içerisinde kararı tesis edecektir. Hakem tarafından verilecek kararın yazılı olması, tahkim yerinin kararda belirtilmiş olması, karara tarih atılmış ve aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça ya da karar tarafların da onayıyla alınmadıkça hakem kararının gerekçelerinin kararda yeterli şekilde belirtilmiş olması gereklidir. Hakem kararları m. 13.3 hükmünde sayılan haller saklı kalmak kaydıyla kesindir ve taraflar üzerinde bağlayıcıdır. Madde 13.3’te yer alan haller hakem kararlarının tahkim kararlarının Tahkim Kanunu uyarınca temyizi ya da gözden geçirilmesi ya da Tahkim

¹⁰⁶ FŞTK m. 12.8, ÇŞTK m. 12.9.

¹⁰⁷ FŞTK m. 8.5, ÇŞTK m. 8.5.

¹⁰⁸ FŞTK m. 1.5, ÇŞTK m. 1.5. Ayrıca IFLA, FAQ.

Kanunu'nun birinci bölümünde yer alan tahkime hakim genel ilkeler bağlamında ileri sürülecek itirazlar, Tahkim Kanunu'nun kapsamı, tahkim yeri, emredici kurallar, emredici olmayan kurallar ve yazılı anlaşma maddeleri çerçevesinde hükme karşı ileri sürülecek itirazlar, hakem kararının mahkeme kararı ile düzenlenmesi gereken hallerde¹⁰⁹ mahkeme tarafından yapılması gereken her türlü değişiklik, bir taraftan diğerine ya da çocuklara devam eden ödemeler yapılmasına hükmedilen hallerde devam eden ödemelere dair maddeleri gözden geçiren, değiştiren, ortadan kaldıran ve mevcut bir hükmün yerine geçen daha sonra tesis edilecek bir hakem kararı ya da mahkeme kararı, bir taraftan diğer tarafa çocukların menfaati için yapılan ve devam eden ödemelerin İştirak Nafakası Hizmetleri¹¹⁰ tarafından değerlendirilmesidir. FşTK'da sayılan bu sınırlı sayıdaki durumlar haricinde hakem tarafından tesis edilen kararlar kesin ve taraflar üzerinde bağlayıcıdır.

B. Çocuk Şeması Uyarınca Yürütölen Yargılamalarda Karar Tesisi

Hakemin tespiti başlıklı ÇşTK m. 13 uyarınca hakem tıpkı finansal şemada olduğu gibi yargılamanın ya da ilgili kısımlarının tamamlanmasının ardından makul süre içerisinde tespit kararı tesis edecektir. Kararda bulunması gereken unsurlar finansal şemaya paraleldir. ÇşTK m. 13.2 uyarınca hakem tarafından tesis edilecek tespit kararının yazılı olması, tahkim yerinin kararda belirtilmiş, karara tarih atılmış, hakem tarafından imzalanmış ve hakem kararı yeterli şekilde gerekçelendirilmiş olması gereklidir. Hakem tarafından tesis edilecek kararlar, m. 13.3'te sayılan haller saklı kalmak kaydıyla kesindir ve taraflar üzerinde bağlayıcıdır¹¹¹. Madde 13.3'te yer alan haller tahkim yargılamasının Tahkim Kanunu çerçevesinde temyizi ya da gözden geçirilmesi ya da Tahkim Kanunu'nun birinci bölümünde yer alan tahkime hakim genel ilkeler bağlamında ileri sürülecek itirazlar, Tahkim Kanunu'nun kapsamı, tahkim yeri, emredici kurallar, emredici olmayan kurallar ve yazılı anlaşma maddeleri çerçevesinde hükme karşı ileri sürülecek itirazlar, hakem kararının mahkeme kararı ile düzenlenmesi gereken hallerde mahkeme tarafından yapılması gereken her türlü değişiklik, mahkeme tarafından ilgili mevzuat gereğince yetkili mahkemeye önceki tespit kararının değiştirilmesi ya da önceki kararın yerine yeni bir tespit kararı ya da karar verilmesi halleridir.

109 Aile hukuku tahkiminde verilen bazı kararların, kararın konusu nedeniyle ayrıca devlet mahkemeleri tarafından yeniden düzenlenmesi gerekebilir. FşTK m. 13.4 uyarınca gerekli durumlarda, taraflar aynı ya da benzer şekilde esasa dair hüküm tesis etmede yetkili olan mahkemeye başvurarak aynı ya da benzer hükümleri içeren bir karar tesis edilmesini isteyebilir ya da ilgili taraf mahkemeye başvurarak bahsi geçen kararın temini için gerekli tüm işlemlerin yapılmasını sağlayabilir.

110 Child Maintenance Service Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren iştirak nafakaları ile ilgili sorunları ele alan nafaka ödeyen ya da alan ya da işçisinin maaşından kesinti yapmak suretiyle iştirak nafakası ödeyen işverenlere yardımcı olan bir kamu kurumudur. <https://childmaintenanceservice.direct.gov.uk/online/revive/public/landing-screen> (Çevrimiçi - 08.10.2020).

111 Finansal Şema ile Çocuk Şeması yargılamaları sonucunda verilen kararların "award" ve "determination" olmak üzere iki farklı şekilde adlandırıldığını açıklamıştık. Bu nedenle iki şema uyarınca verilen kararların etkilerinin farklı olabileceği düşünölsü de; her iki karar tipi için de aynı ifadeler kullanılmıştır. Her iki şemanın da 13. maddesinde "Once an award has been made, it will be final and binding on the parties" denilerek hakem kararlarının kesin ve taraflar üzerinde bağlayıcı olduğu belirtilmiştir. Bu durumda verilen kararların farklı isimlendirilmesine rağmen sahip oldukları etkinin aynı olduğu savunulabilir.

Tespit kararının konusu nedeniyle tarafların hakem kararı ile aynı ya da benzer hükümlere ya da hakem kararının ilgili kısmına sahip olan veya hakem kararının yerine getirilmesi için gereken bir mahkeme kararına ihtiyaç duymaları halinde gerekli tüm başvuruları ve işlemleri yapmaları mümkündür¹¹². Çocuğun belirli bölgeler içerisinde yer değiştirmesine dair kararlarda hakemin taraflarla işbirliği yapacağı ve özellikle çocuğun menfaati ve talepleri doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği de vurgulanmıştır¹¹³. Hakem tarafından verilecek tespit kararında taraflardan birinin belirli taahhüt altına girmesine yönelik bir karar varsa, taahhüdün uygun şekilde sunulması ve bu durumun ayrıca mahkemece kabul edilmesi gereklidir¹¹⁴. Çocuk Şeması'na uygun olarak verilecek tespit kararlarında çocuğun menfaati en önemli unsur olarak benimsenmiştir. Bu nedenle de verilecek kararlarda işbirliği, psikolojik ve sosyolojik faktörler kararın tesisi aşamasında önem kazanmıştır.

VII. IFLA Kuralları Uyarınca Yargılamanın Sona Ermesi ve Masraflar

A. Masraflar

IFLA Kurallarında yargılama giderleri ve masraflar 1996 tarihli Tahkim Kanununa atıfla düzenlenmiştir. Her iki şemada da yer alan düzenlemeler uyarınca aksi açıkça belirtilmediği sürece, IFLA Kuralları çerçevesinde yürütülen bir tahkimde masraflar Tahkim Kanunu 59. bölümde belirtilen masraflar ile IFLA ücret ve masraflarıdır¹¹⁵. Tahkim Kanunu 59. bölümde sayılan masraflar, hakem ücreti ve masrafları, ilgili tahkim merkezi ücret ve masrafları, tarafların hukuki ya da diğer masraflarıdır¹¹⁶. Hakem kendi ücretinin yargılamanın taraflarca kararlaştırılmış olan ara aşamalarında ya da böyle bir anlaşma yoksa makul zamanlarda ödenmesine karar verebilir¹¹⁷. Hakem taraflardan kendi ücreti ve masrafları ile IFLA ücret ve masrafları için teminat yatırmalarını isteyebilir¹¹⁸.

112 ÇŞTK m. 13.4.

113 ÇŞTK m. 13.5.

114 ÇŞTK m. 13.6.

115 FŞTK m. 14.1, ÇŞTK m. 14.1.

116 Bu bağlamda tahkim masrafları kapsamına dahil edilen masrafların tespitine dair yapılan giderler de yine masraflar kapsamında değerlendirilmektedir (Tahkim Kanunu 59(2)). Tahkim Kanunu 63. bölüm uyarınca taraflar hangi masraf ve giderlerin tahkim masrafı olarak kabul edileceğine birlikte karar verebilirler. Taraflarca bu konuda bir anlaşmaya varılmamış olması halinde uygulanacak usul yine aynı bölümde düzenlenmiştir. Genel olarak tahkimde masraflar ve yargılama giderleri denilince akla gelen masraf kalemleri genel giderler ve taraf giderleri olarak ikiye ayrılabilir. Genel giderler yargılamanın yapılabilmesi için ödenen hakem ücreti ve hakemlerin seyahat giderleri, tahkim merkezi ücreti, duruşma yeri, sekreteryaya, transkript ve benzeri diğer giderlerdir. Taraf giderleri ise başta yargılama öncesi ve süresince alınan hukuki hizmetler olmak üzere, tanık masrafları, keşif, bilirkişi ve uzman masraflarıdır. Bu masrafların arasında da en büyük kısım taraflarca dışarıdan alınan hukuki hizmetlere ait olan masraflardır. CIARB Costs of International Arbitration Survey 2011” <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/2017/01/CIARB-Cost-of-International-Arbitration-Survey.pdf> 2,11 31.10.2020.

117 FŞTK m. 14.2., ÇŞTK m. 14.2. Hakem ücretinin ödenmesi IFLA kurallarında detaylı olarak düzenlenmiştir. FŞTK m. 13.5 ve ÇŞTK m. 13.7 uyarınca hakem kendi ücretinin tamamının ödenmemesi halinde kararı taraflara iletmekten imtina edebilir.

118 FŞTK m. 14.3, ÇŞTK m. 14.3.

Tahkimde uyuşmazlık konusu kadar yapılan masrafların karşılanması da son derece hassas bir konudur. Her ne kadar aile hukuku tahkiminin ticari tahkime göre daha az maliyetli olabileceği düşünülse de; IFLA'nın çıkış noktası olan devlet mahkemelerine kıyasla süratli ve ucuz yargılama hedefi uyarınca burada da masrafların makul seviyede kalması arzu edilir. Tahkimin genelinde masrafların paylaşımında öncelikle taraf iradesine gidilmesi gerektiği, irade serbestisinin masraf paylaşımını da kapsadığı; bu nedenle de tarafların masrafların paylaşılmasına dair herhangi bir anlaşma yapmış olması halinde bu anlaşmanın ya da bu konuda bir düzenlemeye atıfta bulunulması halinde atıfta bulunulan düzenlemenin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir¹¹⁹. Tahkimde taraf iradesine verilen önem göz önünde bulundurulduğunda bu durum son derece makuldür. IFLA da tahkimin geneline hakim olan bu ilkedен yola çıkarak masrafların karşılanması konusunda taraflara bu konuda anlaşma yapma imkanı tanımıştır¹²⁰.

Tarafların paylaşımına dair bir anlaşma yapmaması halinde uygulanacak esaslar da yine ilgili şemanın kurallarında düzenlenmiştir. Buna göre, tarafların masrafların nasıl karşılanacağına dair anlaşma yapmamış olması halinde taraflar hakem ücreti ve masrafları ile IFLA ücret ve masraflarını eşit olarak paylaşacaklardır. Taraflardan birinin diğerinin hukuki ya da diğer masraflarını ödemesine hükmedilemez. Ancak bu esaslara hakeme sunulan takdir hakkı çerçevesinde istisna getirilebilir¹²¹. Bu haliyle IFLA'nın doktrinde Amerikan prensibi olarak da anılan, yargılama giderlerinin eşit olarak paylaşıldığı ve vekalet ücreti başta olmak üzere hiçbir taraf masrafının paylaşımına dahil edilmediği masraf paylaşımı sistemini¹²² benimsediği söylenebilir.

IFLA tarafından hakeme tanınan takdir hakkı ise masraflar bakımından son derece önemlidir. Takdir hakkı, çocuk şemasında daha kapsamlı olmakla beraber, her iki şemada da masrafları düzenleyen 14. madde altında ele alınmıştır. IFLA kuralları uyarınca hakem tahkim öncesinde ya da tahkim süresince bir tarafın sergilediği tavırları dikkate alarak bu tarafın hakem ve IFLA ücret ve masraflarının tamamı ya da yarısından fazlası ile diğer tarafın hukuki ve diğer masraflarını ödemesine hükmedebilir¹²³. Hakemin masrafların ödenmesine dair bahsi geçen takdir hakkını kullanıp kullanmama ve kullanacaksa ne şekilde kullanılacağına dair karar verirken dikkat edeceği hususlar da yine aynı maddenin devamında düzenlenmiştir. Buna göre taraflardan birinin ilgili şemanın kuralları ya da hakem kararları ve talimatlarını yerine getirmemesi, taraflardan birinin uzlaşma için hükümleri mahkemece belirlenecek bir açık teklif ileri sürmesi, taraflardan birinin spesifik bir iddia ya da konuyu ileri sürmesinin makul olup olmaması, belirli bir iddia ya da suçlamaya ne şekilde cevap

119 John Yukio Gotanda, "Awarding Costs and Attorneys' Fees in International Commercial Arbitrations", Michigan Journal of International Law (1999) 21 (1), 3 – 4, 13, Mika Savola, "Awarding Costs in International Commercial Arbitration", Scandinavian Studies in Law, (2017) 63, 288 - 289.

120 FŞTK m. 14.4, ÇŞTK m. 14.4.

121 FŞTK m. 14.4, ÇŞTK m. 14.4.

122 Gotanda (n 118) 10.

123 FŞTK m. 14.5, ÇŞTK m. 14.5.

verdiği, yargılama süresince sergilediği tavırlar ve masrafların taraflar üzerindeki finansal etkisi takdir hakkının kullanılmasında etkilidir¹²⁴.

ÇŞTK m. 14.6'da bunlara ek olarak çocuğun refahına dair mahkeme tarafından uygulanan esaslar da hakem tarafından takdir hakkı kullanılırken dikkat edilmesi gereken unsurlar arasında sayılmıştır. Masraflara dair bir kural da şemaların genel hükümleri olarak adlandırılan son hükümlerinde yer almaktadır. IFLA tahkiminde hakemin tahkimin ilgili aşamalarında tarafları uyuşmazlığın tamamının ya da belirli bir kısmının çözümü için diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yönlendirmesi mümkündür ve bu durumda hakem teşviki ile de olsa uyuşmazlığın tahkim haricinde bir alternatif çözüm yöntemi ile sonuçlanması halinde taraflar o ana kadar yapılan masrafları ödemekle yükümlüdür¹²⁵. Bu son düzenleme kafalarda herhangi bir soru işareti kalmaması ve IFLA tarafından sona erdirilmemiş olan tahkim yargılamalarının masraflarının karşılanması adına son derece önemlidir.

B. Yargılamanın Sona Ermesi

IFLA kurallarında tahkimin sona ermesine dair kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir. Öncelikle tarafların şahsından kaynaklanabilecek haller ele alınmıştır. Her iki şema uyarınca da tahkim yargılaması, tahkim anlaşmasının taraflarından birinin ölmesi ya da ilgili mevzuat uyarınca fiil ehliyetini kaybetmesi halinde hakem tarafından sona erdirilecektir¹²⁶. Finansal Şema m. 15.1'de Çocuk Şemasından farklı olarak ehliyeteye dair hükümde bir istisnaya yer verilmiştir. Buna göre, fiil ehliyeti olmayan tarafın yetkili bir avukat tarafından temsil ediliyor olması halinde avukat kendi takdirine göre tahkime devam etmeye ya da tahkimi sona erdirmeye karar verebilir. Yine aynı şekilde bu taraf adına mahkemece bir vekil atanmış olması halinde de vekil tahkime devam etmeye ya da son vermeye karar verebilir. FŞTK ve ÇŞTK m. 15.2 uyarınca hakem uyuşmazlığın ilgili şemaya uyarınca çözülmeye uygun olmadığına karar vererek yargılamayı sonlandırırca, tahkime eşzamanlı olarak devlet mahkemelerinde yargılama mevcutsa ve mahkeme tahkim lehine yargılamaya son vermiyorsa, tarafların uzlaşması halinde hakem yargılamaya son verirse, taraflar tahkime devam etmeme yönünde yazılı karar alıp bunu hakeme tebliğ ederse, hakem uyuşmazlık konusu tüm hususlara cevap veren kanun yolları açık bir hüküm tesis ederse tahkim sona erer.

VIII. Sonuç

Aile hukuku tahkimi son yıllarda uluslararası platformda sıkça gündem olan, özellikle aile hukukunun kamusal yönü ve sosyolojik yapısıyla olan ilişkisi nedeniyle

124 FŞTK m. 14.6, ÇŞTK m. 14.6.

125 FŞTK m. 17.3, ÇŞTK m. 18.3.

126 FŞTK m. 15.1, ÇŞTK m. 15.1.

çokça tartışılan bir konudur. Türk hukukunda aile hukuku tahkimine dair herhangi bir düzenleme ya da uygulama yoktur. Bu konuda dünya üzerinde de sınırlı düzenleme ve uygulama mevcuttur. Bu çalışmada aile hukuku tahkimi konusunda gerek yargılamaların yürütülmesi gerekse bilimsel çalışmaların yapılması suretiyle faaliyet gösteren IFLA tarafından hazırlanmış olan aile hukuku tahkim kuralları ele alınmıştır. Böylelikle Türk hukukunda uygulama alanı bulmayan; dünyada da sınırlı sayıda ülkede mümkün olan aile hukuku tahkimini tanıtmak, özelliklerini ve ticari tahkimden farklı yönlerini ortaya koymak hedeflenmiştir.

IFLA, aile hukuku tahkiminde uzmanlaşmış, aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların kolay, süratli ve güvenli şekilde çözümü için elinden geleni yapmayı hedefleyen bir kurumdur. Bu bağlamda kurum bünyesinde aile hukukundan doğan ve tahkime elverişli olduğu kabul edilen uyuşmazlıklar iki ana başlık altında toplanmıştır. Bu ayrım uyarınca başvuru süreci ve tabi oldukları kurallar farklı olan Finansal Şema ve Çocuk Şeması olarak adlandırılan iki tip tahkim seçeneği oluşturulmuştur. IFLA tarafından bu başlıklar için uyuşmazlıkların niteliklerine ve tahkimin doğasına uygun kurallar hazırlanmıştır. Çalışmamızda IFLA tarafından yürütölen aile hukuku tahkimlerine dair detaylı bilgi vermek adına her iki şema için hazırlanmış olan kurallar kapsamlı olarak ele alınmış, kategorize edilmiş, gerektiğinde ortak noktaları gerektiğinde ise farklılıkları vurgulanmak suretiyle kuralların tamamı incelenmiştir. Kurallar incelenirken göröldüğü üzere, IFLA tarafından yürütölen yargılamalar klasik anlamda tahkim yargılamalarıdır; bu yargılamaların arabuluculuk, müzakere ya da başka alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile bir tutulması mümkün değildir. Bu yargılamalar sonucunda verilen kararlar kesindir ve taraflar üzerinde bağlayıcıdır.

IFLA kuralları, aile hukuku tahkiminde hangi konuların tahkime elverişli olduğunu, hangi konuların IFLA tahkimine konu olamayacağını, tahkim sürecinin nasıl başlatılacağını, tahkim usul ve esasına hakim olan kuralları, hakemin yetkilerini, kararın nasıl tesis edileceğini, yargılamanın sona ermesi ve masrafların kapsamı ile paylaşımına dair esasları düzenlemektedir. Bütün bu kurallarda tahkime dair genel esaslar ile aile hukukunun özellikleri çerçevesinde dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir. IFLA'nın kurumsal olarak hedeflediği uyuşmazlıkların kolay, süratli ve güvenli çözümü IFLA kurallarının geneline yansımıştır. IFLA tarafından yürütölen yargılamalarda çözüm odaklı, çocuk ve taraf menfaatlerinin ön plana alındığı bir yaklaşım hakimdir. Aile hukuku tahkimine konu olabilecek uyuşmazlıklar doğası gereği ticari tahkimden farklıdır. Kamusal yönü bulunan aile hukuku uyuşmazlıklarında başta çocuğun güvenliği, üstün menfaati ve aile kurumunun korunması gibi öncelikler mevcuttur. Çalışmamızda bu öncelikler dikkate alınarak kabul edilen ilkeler ve geliştirilen sistematik konunun Türk doktrinine tanıtılması adına detaylı olarak incelenmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

- Akıncı Z, “Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi” in Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları 1997) 209–224.
- Akıncı Z, *Milletlerarası Tahkim* (5th edn, Vedat 2020).
- Akıncı Z, *Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi* (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları 1994).
- Arslan İ, “Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi” (2016) 27 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 691–727.
- Beeson A J, “Arbitration. A Promising Avenue For Resolving Family Law Cases?” (2018) 18 Pepperdine Dispute Resolution Law Journal 211–239.
- Biçkin İ, “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması” (2006) 67 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 380–397.
- Burelson LP, “Family Law Arbitration: Third Party Alternative Dispute Resolution” (2008) 30 Campbell Law Review 297–314.
- Cremades BM and Cortes R, “The Principle of Confidentiality in Arbitration: A Necessary Crisis” (2013) 23 (3) Journal of Arbitration Studies 25–38.
- Çakrak R, “Kompetenz – Kompetenz Prensibi” (2017) 31 (8) TAAD 659–668.
- Çelikel A and Erdem BB, *Milletlerarası Özel Hukuk* (16th edn, Beta 2020).
- Ekşi N, *Milletlerarası Ticaret Hukuku* (Beta 2019).
- Engle R, “Party Autonomy in International Arbitration: Where Uniformity Gives Way to Predictability” (2002) 15 The Transnational Lawyer 323–356.
- Esen E, “Uluslararası Tahkime Tâbi Bir Uyuşmazlığın Devlet Mahkemelerine Götürülmesi Hâlinde Tahkim Anlaşmasının Geçerliliğine İlişkin İtirazların İncelenmesi ve Kompetenz–Kompetenz Prensibi” (2011) (1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) 355 – 380,
- Gotanda JY, “Awarding Costs and Attorneys’ Fees in International Commercial Arbitrations”, Michigan Journal of International Law (1999) 21 (1), 1–50.
- Hacıbekiroğlu E, *Milletlerarası Tahkim Hukukunda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi* (On İki Levha Yayıncılık 2012).
- Huysal B, “International Family Law Arbitrations” Rona Aybay’a Armağan (1) (2015) 1351–1364.
- Huysal B, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik* (Vedat 2010).
- Kennett W, “It’s Arbitration, But Not As We Know It: Reflections on Family Law Dispute Resolution” (2016) 30 International Journal of Law, Policy and The Family 1–31.

- Kurtulan G, “Türk Hukukunda Tüketici Uyuşmazlıklarının Tahkime Elverişliliği” (2017) 131 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 239–260.
- Nomer E, *Devletler Hususi Hukuku* (22nd edn, Beta 2017).
- Nomer E, Ekşi N and Öztekin Gelgel G, *Milletlerarası Tahkim Hukuku V:1* (5th edn, Beta 2016).
- Öztekin Gelgel G, “Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet ve Vesayet Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler” (2015) 35 (2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 107–138.
- Savola M, “Awarding Costs in International Commercial Arbitration”, *Scandinavian Studies in Law*, (2017) 63, 275–318.
- Serter Ö, “Aile Hukukunda Tahkim” in Günseli Öztekin Gelgel and Faruk Kerem Giray (eds), *Milletlerarası Aile ve Çocuk Hukukuna İlişkin Seçilmiş Makaleler* (Beta 2017) 259–278.
- Şanlı C, Esen E and Ataman Fıganmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (8th edn, Beta 2020).
- Şanlı C, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1986).
- Şanlı C, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7th edn, Beta 2019).
- Tanrıver S, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, (2006) 64 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 151–177.
- Uyumaz A and Erdoğan K, “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, (2015) 17(1) D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 119–169.
- Walker G K, “Family Law Arbitration: Legislation and Trends” (2008) 21 Journal of American Academy of Matrimonial Lawyers 521–652.
- Yasan C, “Milletlerarası Tahkimde Gizlilik” (2011) (1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) 777–806.
- <http://ifla.org.uk>
- <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk>
- <https://resolution.org.uk>
- <https://uncitral.un.org>
- <https://www.ciarb.org>
- <https://www.city.ac.uk>
- <https://www.familylawweek.co.uk>
- <https://www.flba.co.uk>
- <https://www.international-arbitration-attorney.com>
- <https://www.judiciary.uk>
- <https://www.legislation.gov.uk>

